

Филозофски факултет у Београду

Катедра за историју средњег века

ДИПЛОМСКИ

Ричард Лавље Срце и Саладин- Историја једног ривалства

Ментор:

Проф. Небојша Порчић

Студент:

Младен Радивојевић

Београд, 2019.

Садржај

0. Увод	3
1. Извори и литература	5
1.1. Извори	5
1.2. Литература	7
2. Крсташки ратови битке код Хатина и успон Саладина	8
2.1. Хришћанска превласт на Блиском истоку	8
2.2. Зенги	9
2.3. Нур ад-Дин	10
2.4. Нур ад-Динов поход у Египат	11
2.5. Саладин до битке код Хатина	13
3. Битка код Хатина и опсада Акре до доласка краљева	17
3.1. Стање у Јерусалимској држави пред битку код Хатина	17
3.2. Битка код Хитина	18
3.3. Последице битке код Хитина	20
3.4. Опсада Акре до доласка Ричарда и Филипа Августа.....	22
4. Покретање крсташког похода, пут краљева до Свете земље и окончање опсаде Акре.....	29
4.1. Ричардов живот до крунисања	29
4.2. Од крунисања до доласка на Кипар.....	31
4.3. Освајање Кипра	33
4.4. Ричардов долазак под Акру и пад града.....	35
5. Од пада Акре до краја похода	38
5.1. Припреме за наставак похода.....	38
5.2. Битка код Арсуфа	40
5.3. Заузимање Јафе и Аскалона и први марш на Јерусалим	44
5.4. Други марш на Јерусалим и окончање похода	47
6. Преговори који су вођени у току трећег крсташког похода као и последице истог.....	49
6.1. Преговори.....	49
6.2. Последице	53
7. Виђење Ричарда и Саладина у хришћанским и муслиманским изворима.....	55
8. Закључак.....	59
9. Извори	61

0. Увод

Ричард Лавље Срце спушта своје копље и њиме пробија кроз раме свог противника у двобоју, славног ајубидског султана Салаха ал-Дина обарајући њега и његовог коња на земљу. Сила Ричардовог јуриша је незауостављива и он својом ратном секиром коси редом непријатељске налете. Његов напад је толико храбар и славан да је инспирисао и друге витезове да се придруже његовом јуришу на крају ког 60.000 непријатеља лежи побијено на земљи. Овај славни судар, ушао је у историју као сјајни пример европског витештва и енглеског хероизма упркос свим надањима. Ипак овај двобој се никада није догодио и заправо је добро позната легенда из средине 13. века названа „*Romance of Richard Coeur de Lion*“. Било како било, легендарни сукоб двојице владара представља слику врло стварног рата у којем су се армије Ричарда и Саладина среле више пута а у историји је познат под називом Трећи крсташки рат¹.

Циљ овог рада је детаљно истраживање и контекстуализација односа енглеског краља Ричарда I Плантагента и египатског султана Саладина колико то у скромној мери рад оваквог типа допушта. У раду ћемо се усредсредити у највећој мери на период Трећег крсташког похода, али ће бити речи и о претходним походима јер је немогуће извући овај поход из контекста целокупног крсташког покрета. Такође биће речи о животима јунака овог рада пре њиховог сукоба како би стекли добар увид у њихову личност и окружење из ког долазе као и о утицају који је на наше јунаке имао у наставку њихових живота. Пратићемо овај сукоб кроз доступне западне и арапске изворе као и кроз касније историографске радове. Размотрићемо контекст и околности под којима се овај поход започиње и одвија. За почетак требамо дефинисати нека основна питања којима ће се овај рад бавити.

Главни део овог рада ће се састојати из седам поглавља која обухватају све аспекте ове теме. У првом поглављу биће разрађени извори и литература коју смо имали на располагању. Друго поглавље ће бити ретроспектива претходних крсташких похода, као и сукоба Саладиновог претходника и ментора Нур ад-Дина. Потом ћемо се бавити Саладиновим преузимањем власти у Египту и Сирији да би било окончано уједињењем свих муслиманских територија на Леванту. Треће поглавље ће се бавити битком код Хитина, њеним последицама и опсадом Акре до доласка Ричарда I и Филипа II. Четврто поглавље ће се бавити реакцијом хришћанске Европе на вест о паду Светог града. Бавиће се покретањем крсташког похода и путу Ричарда I ка Светој земљи као и о завршетку опсаде Акре и сукобу са француским краљем Филипом II. У петом поглављу биће речи о даљим сукобима Ричарда и Саладина код Арсуфа и Јафе као и о преговорима који су између две стране вођени и коначним условима примирја. Затим ће бити речи о последицама овог крвавог сукоба на хришћанске и муслиманске снаге

---

¹ John D. Hosler, *Siege of Acre, 1189-1191; Saladin, Richard the Lionheart, and the battle that decided the Third crusade*, Yale university press, London 2018, 1.

које су у њему учествовале. У шестом поглављу бавићемо се преговорима који су често започињани и прекидани у току овог похода јер они јако добро приказују динамику самог похода као и дипломатски сукоб и вештине наша два јунака. Поред преговора ово поглавље ће се бавити и последицама овог похода. Главни фокус седмог поглавља биће на виђењу Ричарда и Саладина у хришћанским и муслиманским изворима док ће у последњем осмом поглављу бити обављена кратка ретроспектива рада и приказани најбитнији аспекти и основни резултати овог рада.

„Ко је био Ричард I Плантагент?“ „Да ли је заиста био „Лавље срце“? „Како је његов темперамент утицао на раскол у крсташком табору?“ „ Који је повод његових сукоба са Филипом II и Конрадом од Монферата?“ „Зашто је до дан данас остао упамћен у популарној култури као симбол витештва и крсташких похода?“ „ Ко је био Ан-Насир Салах ад-Дин Јусуф ибн Ајуб?“ „Из каквог окружења је потекао и како је успео да се уздигне до једног од највећих арапских војсковођа и владара?“ „Какав однос је имао са Нур ад-Дином и његовим наследницима?“ „Какав однос је имао са члановима своје породице и блиским сарадницима?“ „Шта је за Саладина представљао џихад и повраћај територија изгубљених у корист крсташких држава до његовог доласка?“ То су нека од питања којима ћемо се бавити и на која ћемо покушати дати одговор у склопу овог рада.

На крају овај рад има за циљ да прикаже сукоб и ривалство две најупечатљивије личности крсташких похода као и виђење Ричарда и Саладина као витезова који се боре за веру. Биће разматрани проблеми са којима су се сусретале обе стране као и сви њихови војни сукоби, али и преговори и последице истих. Посебна пажња биће посвећена односу и виђењу муслимана од стране крсташке војске али и виђењу крсташа од стране Саладинових поданика. Уз употребу литературе и извора биће представљени најбитнији чиниоци и догађаји овог сукоба епских размера.

1. Извори и литература

1.1. Извори

Прича о Трећем крсташком рату је за разлику од претходних похода одлично покривена и од стране западних и од стране источних извора. Прича о овом походу може се испричати и из хришћанске и из муслиманске перспективе и многе недоумице се могу разрешити поређењем извора. Западни извори су природно били заинтересовани за почетак похода, његово напредовање и наравно коначни исход, те су сведочанства учесника врло брзо преписивана у локалне хронике и тако сачувана од заборава. То што су у походу учествовала три најмоћнија монарха католичког света, немачки цар и краљеви Енглеске и Француске логично је допринело западњачком опчинењу и повећаним занимањем за поход. С друге стране источњачки извори иако мањи у броју, представљају првокласно сведочанство савременика похода који су учествовали у самом рату или били јако близу центру збивања. Ипак на неким местима они постају штур и мање богати текстом поготово када Саладинове трупе губе борбу. Са изузетком једног нико од писаца није учествовао у самим борбама, али близина центра збивања неких од њих ипак улива већу дозу кредибилитета. Извори наравно нису на било који начин непогрешиви и трудили смо се да задржимо здраву дозу сумње приликом њихов обраде. Ипак поредећи изворе са обе стране добијамо јасну слику труда и фрустрација средњовековних армија у светлу њихових победа и пораза.

Главни извор који смо користили за хришћанску страну приче је „*Itinirarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*“ који је приписиван Жофрију од Винсауфа, песнику и припаднику граматичарског покрета раног средњег века. Данас се сматра заправо да је дело компилација крсташких мемоара и сведочанства сакупљена од стране Ричарда од Темпла, свештеника цркве Светог Тројства у Лондону. Сматра се да је дело настало 20-тих година 13. века, а само учешће Ричарда у крсташком походу остаје упитно. Дело је настало на бази најмање два савремена мемоара. Први је такозвани „*Латински настављач Вилијама од Тира*“ док је други поема Амбруаза од Нормандије „*Историја светог рата*“. Дело се бави током Трећег крсташког рата 1189-1192 као и путем и проблемима са којима су се сретале крунисане главе Европе које су га предводиле. Дело је подељено у шест књига. Прве две се баве Саладиновим покорвањем Палестине, почецима крсташког рата и катастрофалним путем Светог римског цара Фридриха Барбаросе. Остале се баве прво Ричардовим и Филиповим путем до Свете земље и проблемима које су имали у путу, поготово Ричард. Потом опсадом Акре, да би се до краја бавиле Ричардовим вођством крсташког похода, борбама и преговорима који су довели до коначног примирја у септембру 1192. године.

Ернулову хронику нисмо користили али се налази као извор за литературу и сматрао сам да је ипак вредна помена. Ернул је име дато аутору хронике о паду Јерусалимске краљевине која је настала крајем дванаестог века. Он се лично помиње само једном и то

у сопственој хроници у којој је навео да је био штитоноша Балијана од Ибелина, истакнутог крсташког барона и особе која је 1187. године бранила Јерусалим од Саладиновог напада. Такозвана Ернулова хроника је колекција више сличних радова који су настали као варијација на оригинални Ернулов рад који је изгубљен. Основна верзија је сачувана у француском преводу хронике Вилијема од Тира из средине 13. века под именом: „*Estoire de Heracles*“ зато што је хроника почињала владавином византијског цара Ираклија.

Главни извор за муслиманску страну приче представља „*al-Nawadir al-Sultaniyya wa'l-Mahasin al-Yusufiyya*“ или у преводу „Ретка и изврсна Саладинова историја“ од Баха ал-Дин ибн Шадада. Он је био муслимански учењак и правник курдског порекла који је рођен 1145. године у Мосулу. Завршио је школу у Багдаду у Низамија мадраси где је изучавао Куран, хадис² и муслиманско право. Врло брзо постаје помоћник професора док се већ 1173. године враћа у Мосул у својству професора. После хаџилука 1188. године ступа у Саладинову службу у својству војног судије (*qadi al-Askar*) у Јерусалиму где је обављао како правне тако и административне обавезе³. У његовој служби као један од његових најближих пријатеља и сарадника остаје до Саладинове смрти у марту 1193. године. После његове смрти Шадад бива постављен за судију у Алепу где остаје до краја живота. Умро је 1234. године у 89 години живота. Главна идеја Шададовог дела је да је Саладинов живот пример који би новије генерације требале пратити заједно са ранијим великим личностима ислама. Као што то сам Ибн Шадад на крају свог дела каже, његово дело је настало из побожне жеље да сачува моралне врлине његове главне теме султана Саладина као и из Шададове жеље да сачува сећање на Саладина живим међу муслиманима. Пошто је дело настало са одређене временске дистанце од неких 30-так година по смрти самог Саладина у делу провејава и скривена политичка порука која постаје очигледна у речима које је наводно сам Саладин изговорио а јасно се односе на период после његове смрти⁴. Њихова суштина је да се Саладин плашио слабљења напора у Цихаду што би довело до поновног оживљавања крсташких амбиција и обнављања крсташких држава на Леванту што би поништило његов животни рад и дело. Ове Саладинове страхове за будућност можемо посматрати и као критику политичког и војног вођства исламског света са почетка 13. века које се уместо Цихадом и крсташима више бавило међусобним сплеткама и превирањима што је чак довело до привременог враћања Јерусалима у руке крсташа предвођених Фридрихом II 1229. године као последица преговора њега и ајубидског султана Египта Ал-Камила⁵. Шадад је и поред наравно очигледног непријатељства према крсташима и даље остао очаран јуришом крсташке коњице и невољно је одавао признање Крсташима због њихове храбрости и ревности у борби.

---

² Поука коју је пророк Мухамед говорио или на неки други начин сугерисао о најразличитијим аспектима свакодневног живота

³ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *The rare and excellent history of Saladin* by Baha al-Din Ibn Shaddad, preveo D.S. Richards, Crusade texts in translation, Farnham 2002, 2.

⁴ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 4.

⁵ Thomas C. Van Cleve, „The crusade of Frederick II“, u: *A history of the crusades vol. II, the later crusades, 1189-1311*, ur. Kenneth M. Setton i dr. The university of Wisconsin press, Madison, Milwaukee and London 1969, 453.

Иако ова дела нису коришћена директно као извори за овај рад коришћена су у литератури која је проучавана те смо их стога сматрали вредним помена. Прво од њих је дело Имада ад-Дина Исфаканија, Персијског историчара и беседника који је радио као Саладинов писар и секретар. Он је написао хронику „*Qussian Eloquence on the Conquest of Jerusalem*“ која покрива период од битке код Хатина до Саладинове смрти. Друго дело је „*al-Kamil fi at-Tarikh*“ (Комплета историја) које је написао Ибн ал-Атир. Он је рођен 1160. године у Цизри која се тада налазила у склопу Селџучке државе. Био је курдског или арапског порекла и представља највећег и најважнијег муслиманског историчара средњег века. Школовао се у Мосулу и често је путовао до Багдада. Провео је одређено време пратећи Саладина и његову армију кроз Сирију и Свету земљу у току Трећег крсташког рата. Иако је читавог живота био лојалан династији Зенгида и критички настројен према Саладину којег је сматрао узурпатором био је превише објективан и искрен човек да би негирао његове успехе и достигнућа⁶. Умро је 1233. године у Мосулу.

1.2. Литература

Литературе о крсташким ратовима има на претек што је сасвим логично узимајући у обзир значај и величину крсташког покрета за Европу средњег века али трудили смо се да за овај рад пронађемо ону која се најближе и најконкретније бави темом овог рада.

Кристофер Тајерман је професор историје крсташких похода на Оксфордском универзитету. Завршио је основне студије на „Новом колеџу“ на Оксфорду 1974. године. Предавао је на универзитету у Јорку две године (1976-1977) пре него што се вратио на Оксфорд у „Краљичин колеџ“ као научни сарадник. Докторирао је 1981. године. Предаје средњовековну историју на Херетфорд колеџу од 1979. године а од 2006. је редовни професор тог колеџа.

Дејвид Никол је Британски историчар који се специјализовао у области војне историје средњег века са посебним занимањем за Блиски исток. Основне студије је завршио на Единбуршком универзитету. Предавао је Исламску уметност и архитектуру на Јармук универзитету у Јордану. Члан је уређивачког одбора „Средњовековног историјског магазина“ (*Medieval Historical Magazine, МНМ*).

Џонатан Рајли-Смит (1938-2016) је бивши Британски историчар крсташких похода и виши професор црквене историје на Кембриџу од 1994. до 2005. године. Радио је као професор на Сент Ендруз универзитету у Шкотској од 1964. до 1973. године, Краљичином колеџу и Тринити колеџу. Био је оснивач „Друштва за изучавање Крсташких ратова и Латинског истока“. Био је витез Малтешког витешког реда као и Британског реда витезова Св. Јована.

---

⁶ Geoffrey Hindley, *Saladin: Hero of Islam*, Pen & Sword military, Barnsley 2010, 16.

2. Крсташки ратови битке код Хатина и успон Саладина

2.1. Хришћанска превласт на Блиском истоку

Први крсташки поход покренут је на молбу византијског цара Алексија I Комнина 1095. године. На сабору у Клермону 1095. године папа Урбан II позива све великаше западне Европе да крену у крсташки поход како би помогли православној браћи и вратили Света места назад у хришћанске руке⁷. Први крсташки поход предводили су Готфрид Бујонски, Рејмонд IV Тулузки, Стефан II Блоа, Роберт II Нормандијски, Роберт II Фландријски, Балдуин од Буљона (потоњи Балдуин I Јерусалимски), Боемунд Тарентски и његов сестрић Танкред. За разлику од Народног похода Петра Пустуњака који је представљао сељачку армију коју су врло брзо разбиле селшучке пограничне снаге, „принчевска“ армија је представљала много озбиљнију војну дружину. После много мука и перипетија стигли су до Јерусалима 1099. године и освојили га после кратке опсаде 15. јула 1099. године⁸. После Првог похода формиране су крсташке државе: Краљевина Јерусалим, грофовија Триполи, кнежевина Антиохија и грофовија Едеса. На сабору у Храму Васкрсења Христовог 22. јула 1099. године одлучено је да првим краљем постане Готфрид Бујонски после одбијања круне од стране Рејмонда Тулузког. Он је владао користећи се титулом Чувар Гроба Господњег. Одбранио је тек формирану крсташког државу великом победом над Фатимидском армијом у бици код Аскалона 1099. године. У тој бици крсташки предвођени Готфридом носећи испред себе Истински крст победили су далеко бројнију Фатимидску армију под командом везира Ал-Афдал Шаханшаха и нанели јој тежак пораз. Ипак Аскалон није освојен због сукоба Готфрида са Рејмондом Тулузким и наредних 50 година представљаће полазну тачку сваког напада на Јерусалимску краљевину из правца Египта. Готфрид умире од тешке и изненадне болести 1100. године и на престолу га наслеђује његов брат Балдуин I Јерусалимски. Он је на престолу провео 18 година и проширио је Јерусалимску краљевину уз помоћ италијанских флота и европских авантуриста међу којима је најистакнутији норвешки краљ Сигурд I. Освојио је Акру(1104), Бејрут (1110) и Сидон(1111). Одбио је више напада на Јерусалим од стране Фатимида и основао војводство Трансјордан зарад чије заштите је подигао две велике тврђаве Керак и Монтреал. Њега је наследио рођак Балдуин ле Бурж са владарским именом Балдуин II Јерусалимски. Већ у његово време муслимани јачају док крсташке државе слабе због својих превирања и политичких игрица. Прва без владара остаје Антиохијска кнежевина где владар Рожер од Салерна гине у бици код Балата 1119. године против емира Алепа Ил Газија. Балдуин II и Понс од Триполија морали су да иду на север где су победом у бици код Хабе⁹ успели одбранити кнежевину Антиохију и Латинску Сирију. Ипак за време његове владавине која је обележена константним ратовањем

⁷ Carl Erdman, *The origins of the idea of the crusade*, preveli Marshall W. Baldwin i Walter Goffart, Princeton university press, Princeton 1977, 116-117.

⁸ Christopher Tyerman, *The crusades a very short introduction*, Oxford university press, New York 2005, 23.

⁹ Christopher Tyerman, *God's war, A new history of the crusades*, Penguin books, London 2007, 186.

Балдуин је два пута био у заробљеништву а у једном тренутку је са њим био и Жосцелин I од Едесе тако да су три од четири крсташке државе биле без владара на престолу. Умро је 1131. године, а пошто није имао мушког наследника наследила га је најстарија ћерка Мелисанда и њен муж Фулк Анжујски¹⁰. Исте године је умро Жосцелин I и њега је на престолу Едесе наследио његов син Жосцелин II који није био ни приближно способан као отац. Едесом је владао као слаб владар, Антиохија одавно није имала владара и ситуација у Латинском истоку је била крајње лоша. Фулк је морао да интервенише у Антиохији и да ставља под контролу Понса од Триполија који је се оружјем успротивио краљу на његовом маршу ка Антиохији. После Фулкове победе, њих двојица су се измирила а наредне године је морао да спасава Понса којег су у тврђави Монсеран опколиле Туркоманске банде. Фулк је напао Муслимане код Монсерана 1137. године и нанео им велики пораз. У току његове владавине 1143. године византијски цар Јован Комнин долази у Свету земљу сматрајући да му по праву припада кнежевина Антиохија коју су крсташи требали предати сходно договору још у Првом крсташком походу. Сукоб већих размера избегнут је смрћу цара Јована који је грешком погођен стрелом у око. Исте 1143. године умире и Фулк I Јерусалимски од повреда које је задобио после пада са коња. Његовом смрћу Јерусалимска краљевина губи вероватно последњег јаког владара што даје простора Зенгију да започне веће походе и сруши грофовију Едесу.

2.2. Зенги

Имад ал-Дин Ибн Казим ал-Давла Зенги рођен је око 1084. године. Његов отац био је Турски мамлук, истакнута политичка фигура и управник Алепа у име Селџучког султана Малик Шаха. Али у грађанском рату који је избио после смрти Малик Шаха, Зенгијев отац је изабрао погрешну страну и био погубљен од стране брата Малик Шаха. Одгајен је у Мосулу од стране управника Мосула Кербуге. Остаје у служби господара Мосула и 1122. године бива постављен за управника Васита. Користи се општим хаосом и анархијом у Исламском свету и уздиже се до ранга атабега тј. управника Мосула 1127. године под влашћу Селџука. Годину дана касније постаје и управник Алепа ујединивши та два велика града и створивши велику територију са широком аутономијом у оквиру Селџучког султаната¹¹. Мешао се у унутрашње сукобе локалних муслиманских управника док је у грађанским ратовима који су потресали државу Селџука увек био на правој страни. Велика жеља му је био Дамаск који је више пута покушавао да покори али никада му није пошло за руком. Приликом једног од тих напада на Дамаск 1137. године освојио је утврђење Балбек и дао га на управу свом верном слуги и заповеднику Ајубу¹². Византијски цар Јован Комнин успоставио је превласт у Антиохији и склопио је савез са Антиохијом и Едесом усмерен против

¹⁰ Christopher Tyerman, *God's war*, 207.

¹¹ David Nicolle, *The crusades, islamic perspectives*, Osprey publishing limited, Chicago 2001, 32.

¹² Отац Саладинов, родоначелник династије Ајубида

Зенгија. Он је мобилисао своје трупе и тражио помоћ локалних муслиманских управника уз коју је успео да одбије заједничке византијско-крсташке снаге које су напале Шазар 1138. године. Браком је успео да се дочепа Хомса док је Дамаск нападао још два пута 1140. и 1143. године. После смрти Јована Комнина и Фулка који су преминули исте 1143. године одлучио је да нападне најслабију крсташку државу грофовију Едесу. Едеса је у Зенгијеве руке пала у децембру 1144. године¹³ после опсаде која је трајала четири месеца. Освајање Едесе каснији арапски хроничари узимају као полазну тачку за Џихад против Крсташких држава. Пад Едесе изазвао је шок, неверицу и бес међу црквеним и световним великодостојницима католичке Европе. Као одговор на пад Едесе експресно је покренут Други крсташки рат. Зенгија је на спавању убио један од његових мамлука 1146. године. У Мосулу га је наследио син Сајф ад-Дин Гази а у Алепу млађи син Нур ад-Дин.

2.3. Нур ад-Дин

Нур ад-Дин рођен је 1118. године у Мосулу као млађи син Имада ал-Дина Зенгија. По смрти свог оца добио је на управу Алепо док је његов старији брат Сајф ад-Дин добио Мосул чиме су подељене Зенгијеве територије. Чим је преузео власт у Алепу напао је кнежевину Антиохију и заузео пар локалних утврда. Склопио је савез са Муин ад-Дин Унуром управником Дамаска и оженио се његовом ћерком Исмаат ад-Дин Катун. Одбио је напад Жосцелина II грофа Едесе који је покушао да поврати своју грофовију. Други крсташки поход сазван због пада Едесе стигао је у Свету земљу 1148. године, али су Нур ад-Динове победе и њихови губитци у Малој Азији спречили крсташе да крену на Едесу док им је Алепо био предалеко. Зато су се одлучили да нападну Дамаск који је склопио савез са Нур ад-Дином и напао пар утврђених градова у Сирији чиме је прекршио њихов уговор са Јерусалимом који је био усмерен против Зенигида. Унур је невољно позвао у помоћ Нур ад-Дина али се крсташка војска под Лујем VII и Конрадом III распала после само четири дана опсаде града¹⁴. Потом је нападе и притисак Муслимана покушао одбити Рејмонд од Поатјеа, гроф Антиохије али се његов покушај завршио катастрофално. Његов поход на Алепо са само 400 витезова и 1000 пешака који се може назвати и самоубилачким окончан је у бици код Инаба 29. јуна 1149. године¹⁵ где су га опколиле и уништиле трупе Нур ад-Дина. Рејмонд, Антиохијски кнез сам је пао у тој бици а његову одсечену главу и руке Нур ад-Дин је послао Абасидском калифу у Багдад. Исте године умро је Сајф ад-Дин а власт у Мосулу је преузео њихов млађи брат Кутб ад-Дин Мавдуд који је признао врховну власт старијег брата чиме је Нур ад-Дин поново ујединио све Зенигидске поседе. После пропасти Другог крсташког похода Унур је поново склопио савез са Јерусалимском краљевином док је после његове смрти 1149. године његов син Муџир пристао да плаћа данак Јерусалиму и

¹³ David Nicolle, *The crusades, islamic perspectives*, 33.

¹⁴ Christopher Tyerman, *The crusades a very short introduction*, 29.

¹⁵ Christopher Tyerman, *God's war*, 344.

ставио се у њихову заштиту. То је искористио као изговор Нур ад-Дин да нападне Дамаск и безуспешно га опседне 1151. године. Ипак Дамаск је пао у руке Нур ад-Дина када је 1154. године успео да окрене становнике града против Муџира који је побегао. Опсео је крсташки гарнизон састављен од Хоспиталаца¹⁶ 1157. године у Банијасу. Поразио је војску која је послата у помоћ гарнизону коју је предводио лично краљ Балдвин III и том приликом заробио Великог мајстора Темпларског реда Бертрана де Бланшфора. Он је ослобођен из заробљеништва 3 године касније када је Манојло I Комнин дошао да успостави власт у кнежевини Антиохији. Том приликом крсташки су се надали да ће Манојло напасти Нур ад-Дина и тиме њих мало ослободити притиска, али на њихово запрепашћење два владара су пронашла заједнички језик и склопили савез усмерен против Килиџ Арслана II и његове Селџучке империје. У једном мањем пљачкашком походу у Антитаурским планинама заробљен је нови кнез Антиохије и потоњи злогласни крвник муслимана, а мученик за хришћанску веру Рејмонд од Шатијона који ће у ропству у Алепу и Дамаску провести наредних шеснаест година¹⁷. Пошто је Антиохијска кнежевина била готово потпуно неутралисана а Јерусалимска војска више није имала снаге да напада његова упоришта у Сирији, Нур ад-Дин је 1163. године отишао на хаџилук у Меку. По повратку је сазнао да је Балдвин III преминуо и одлучио је да до краја године не напада крсташке поседе и не ратује са крсташима из поштовања према њему. По речима Вилијама од Тира Нур ад-Дин је изјавио: „ Треба да се саосећамо са њима и да их сажаљевамо, јер изгубише принца каквог данас у свету нема.“

2.4. Нур ад-Динов поход у Египат

Пошто више нису могли да нападају Сирију и да се шире у том правцу Крсташки су усмерили своју пажњу ка Фатимидском Египту који је у том периоду био само бледа сенка некад моћне државе. Главно упориште за напад на Египат постао је Аскалон који су крсташки коначно освојили 1153. године. Стање у Египту је било хаотично и уместо малолетног калифа Ал-Адида државом је управљао везир Шавар. Против њега је устао локални моћник Диргам и прогнао га из Египта 1163. године¹⁸.

Шавар се склонио у Дамаск на двор Нур ад-Дина од кога је тражио помоћ да се врати на свој положај везира. Нур ад-Дин је у почетку био невољан да се меша у унутрашње ствари Фатимидског калифата али услед наговора свог верног генерала Ширкуха, а поготово после Диргамовог склапања савеза са Амалриком I новим краљем Јерусалима Нур ад-Дин се одлучио на акцију. У брзој инвазији Египта Ширкух је заробио и погубио Диргама и поново на престо вратио Шавара¹⁹. У међувремену је и крсташка војска стигла у Египат и опсела Шавара у Билбеису. Шавар је врло брзо променио страну и своју оданост и окренуо се крсташима и замолио их да протерају Ширкуха и Нур-ад Динове људе док ће Египат заузврат прихватити врховну власт Јерусалима.

¹⁶ Јовановци, Витешки ред Св. Јована основани папском булом 1113. године

¹⁷ Christopher Tyerman, *God's war*, 195.

¹⁸ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 41.

¹⁹ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 42.

Како би помогао својим трупима које су се налазиле у изразито незавидном положају Нур ад-Дин је напао Крсташе у Сирији и нанео им велики пораз код Харима у августу 1164. године. Том приликом је заробио Рејмонда III од Триполија, Боемунда III од Антиохије и Жосцелина III од Едесе. Према речима Ибн ал-Атира око 10.000 крсташа је погинуло у тој бици. Када су Амалрику стигле вести о поразу код Харима као и о Нур ад-Диновим плановима да опседне не брањени Тиберијас одлучио се на примирје и склопио је договор по којем су и он и Ширкух требали да се повуку из Египта.

Шаварова власт у Египту није била дугог века пошто се већ 1167. године Ширкух вратио на челу Сиријске армије. Шавар је још једном играо на крсташку карту и позвао Амалрика да интервенише. Он је дошао копненим путем док је флоту послао ка Александрији и спојио се са трупима свог савезника Шавара. Две војске су се среле у бици код Бабаина у којој су Ширкухове снаге однеле победу после чега су опселе и освојиле Александрију коју је Ширкух дао на управу свом нећаку Саладину. Ипак крсташа су опсели Саладина у Александрији коју је он морао предати после побуне градског становништва од којег је Саладин спас морао потражити у крсташком логору. Крсташа су уз оружану пратњу омогућили Ширкуховим присталицама да напусте Александрију. После овог неуспеха Ширкух и Амалрик су се поново повукли из Египта с тим што је Египат сада плаћао данак Јерусалимској краљевини а везир Шавар био на њиховој страни.

Амалрик I се 1167. године оженио Маријом Комнином, нећаком Манојла I Комнина са којим је покушавао да уговори савез у циљу заједничког напада на Египат. Проблем је настао око Антиохије коју је Алмарик тражио назад од Византинаца али на крају није добио. Алмарик је напао Египат 1168. године и освојио Александрију и Каиро после чега је Шавар поново променио стране и овај пут затражио помоћ од Ширкуха којег је већ издао 1164. године²⁰. Ширкухове снаге су успеле да одбио Алмарика који се повукао на север и кренуо да заједно са Византинцима опседа луку Дармијету. Ширкух је погубио Шавара познатог по неверствима и преверама и сам постао нови везир Египта у име калифа Ал-Адида 1169. године. Тако су успешно уједињене све муслиманске земље од Сирије до Египта под влашћу Нур ад-Дина. Ипак Ширкух умире после само два месеца а на месту везира га наслеђује нећак Саладин. Он се по смрти последњег Фатимидског калифа Египта проглашава за Египатског султана 1171. године²¹ под номиналном превлашћу Нур ад-Дина који умире у Дамаску 15. маја 1174. године.

---

²⁰ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 43.

²¹ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 47.

2.5. Саладин до битке код Хатина

Салах ал-Дин Јусуф ибн Ајуб рођен је 1138. године у Тикриту. Припадао је курдско-турској војној аристократији. Фамилија му је била пореклом из Двина²². Доведен је у службу Зенгија за кога је његов отац Ајуб био управник тврђаве Балбек. Едукован је у маниру стандардном за војну аристократију тог периода и као врло млад је ступио у службу Зенгијевог сина Нур ад-Дина²³. Саладин прати као официр свог стрица Асад ал-Дин Ширкуха. Учествовао је у неуспелим походима 1164. и 1167. године као и у коначном победничком походу из 1169. године. Ширкух је умро два месеца по преузимању власти 22. марта 1169. године услед болести изазване његовом гојазношћу. Сходно Ширкуховим жељама њега је наследио без икаквих проблема међу Ширкуховим официрима његов синовац Саладин. Ибн Шадад је о томе написао:

I have heard him say: "After God had enabled me to gain Egypt, I understood that He planned the conquest of the coast because he panted that idea in my mind"²⁴

Такав развој догађаја се није допао Нур ад-Дину и одузео је Химс од управника које је поставио Ширкух у априлу 1169. године. Док је Саладин преузимао власт Дармијета, Египатска лука у делти Нила је нападнута заједничким крсташко-византијским снагама. Како би помогао свомштићенику Саладину, Нур ад-Дин је ставио под опсаду велику утврду Керак. Његова замисао је уродила плодом и Крсташци су подигли опсаду Дармијете и кренули да га нападну те је и он подигао опсаду Керака и кренуо да се сусретне са њима на бојном пољу. Али у то време стигле су му вести о смрти његовог великог и моћног присталице Мајд ал-Дина управника Алепа те је кренуо ка Алепу да би му на путу стигла вест о смрти његовог брата Кутба ал-Дина у Мосулу и о великом земљотресу у Алепу те је у потпуности окренуо своју пажњу проблемима у Сирији док су се крсташци вратили опсади Дармијете. До тада се са војском организовао султан Саладин који је напао крсташе испред града заједно са градским гарнизонам и успео да одбије крсташе који су се вратили натраг ка Јерусалиму поражени.

Када се решио опасности по своју власт у Египту послао је по свог оца Најм ал-Дин Ајуба да му се придружи. Дочекао га је уз све почести и понудио му да преузме власт од њега. Он га је одбио уз речи:

„My son, God selected you alone for this task since you are equal to it and it is not fitting that the designated recipient of felicity should be changed“²⁵

Убрзо након тога у септембру 1171. године у двадесетој години живота умро је последњи Фатимидски калиф ал-Адид Абу Мухамед 'Абд Алах чиме је окончана династија Фатимида а власт у Египту прешла је у потпуности у руке Саладине и његове нове династије Ајубида.

²² Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 18.

²³ David Nicolle, *The crusades, islamic perspectives*, 36.

²⁴ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 45.

²⁵ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 47.

Сукоб већих размера између Саладина и Нур ад-Дина спречен је Нур ад-Диновом изненадном смрћу у Дамаску 1174. године. Његову смрт је искористио Саладин да нападне његове наследнике у Сирији и крене да се шири у том правцу. Ипак није могао тек тако да нападне земље свог бившег господара што је било против учења ислама у која је он веровао и таква акција би могла да њега представи као лицемерног што би могло утицати на то да он не буде тај којег ће муслимани пратити у Светом рату. Стога је чекао на добар повод да крене у Сирију, а исти је добио када је емир Алепа и чувар и регент Нур-ад Диновог сина и наследника Ас-Салиха Исмаила ал-Малика одлучио да уклони све емире у Сирији и сам директно завлада њоме. Емир Дамаска је у прво у помоћ позвао Сајфа ад-Дин Газија II²⁶ емира Мосула који је одбио јер је био рођак емира Алепа а притом је био заузет ратом у Џазири²⁷. Користећи овај изговор Саладин упада у Сирију и Дамаск му отвара своје капије и у њега Саладин улази као спаситељ 1174. године. Ту се проглашава за истинског регента малолетног ал-Малика и креће у поход на Алепо под изговором да жели да ослободи принца ал-Малика. Опседа Алепа није уродила плодом али је довела до савезништва између Алепа и Мосула којем се прикључио и Рејмонд III гроф од Триполија. Две војске су среле у бици код Хаме 13. априла 1175 године у којој је Саладин однео велику победу²⁸ која му је омогућила да остане владар Дамаска, Хомса и Балбека. После ове победе Саладина је Абасидски калиф из Багдада прогласио султаном Египта и Сирије чиме је успео да уједини, макар титуларно два региона која су вековима били зараћени²⁹. После битке он је поставио старе Зенгидске емире назад на своје положаје примајући њихове вазалне заклетве те је тако Мухамед ибн Ширкух, син генерала Ширкуха добио натраг очев посед Хомс који је Ширкух држао за Нур ад-Дина, ал-Харими је добио Хаму док је Ибн ал-Мукадам на управу добио тврђаву Балбек. После овог пораза Сајф ад-Дин је лично повео војску да се сукоби са Саладином и до битке је дошло код места које се зове Тел ал-Султан и које се налази неких 40 километара југо-западно од Алепа. Ту је Саладин још једном победио трупе Зенгида 22. априла 1176. године³⁰ после чега се Сајф ад-Дин повукао натраг у Мосул и тражио мир што је Саладин прихватио.

Пре склапања мира са Сајфом Саладин је напао и освојио град Аزاز. Приликом опсаде овог града Саладин је по први пут постао мета Асасина(Хашашина), исмаилићанске секте Шитског ислама које је предводио „Старац у планини“ Рашид ад-Дин Синан. После овог покушаја атентата Саладин је одлучио да се обрачуна са њима и напао је њихову утврду Масјаф. Приликом опсаде ове утврде по легенди убица се појавио у сред ноћи у Саладиновом шатору и поред целокупне његове војске са упозорењем да напусти опсаду или неће бити другог упозорења.³¹ Да ли се ово одиграло заправо овако како је представљено тешко је рећи али је чињеница да је Саладин напустио опсаду

²⁶ Син Кутб ад-Дина Мавдуда, Нур ад-Диновог брата који га је наследио после Кутбове смрти 1170. године нећак истоименог владара који је владао Мосулом 1146-1149

²⁷ Џазира на арапском значи острво и то је област између Тигра и Еуфрата, данашња Горња Месопотамија.

²⁸ David Nicolle, *The crusades, islamic perspectives*, 58.

²⁹ James Reston, Jr., *Warriors of God: Richard the Lionheart and Saladin in the Third Crusade*, Doubleday, New York 2001, 7.

³⁰ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 53.

³¹ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 54.

Масјафа под неразјашњеним околностима и да се више до краја владавине није сукобљавао са Асасинима.

После мира са ривалима у Сирији Саладин се окренуо крсташима и њиховим земљама. Пошто су Крсташа почетком 1177. године извршили пљачкашки упад у околину Дамаска Саладин је сматрао да његов мир са крсташима више није валидан. Стога је искористио тренутак када је велика већина крсташке армије била у опсади тврђаве Харим те је југ Палестине био готово потпуно без одбране. Саладин је упао на територију Јерусалимске краљевине и опустошио крај око Аскалона и спалио Рамлу. Његови пљачкашки одреди стигли су и до самог Јерусалима. Краљ Балдуин IV Јерусалимски је покушао да организује одбрану и стога је скупио 400 витезова и неколико хиљада пешака махом регрута из околине Аскалона и одлучио да проба да изненади Саладина. Изненађење је у потпуности успело јер су крсташа затекли муслимане код Монт Жисара³² раштркане у мање пљачкашке дружине. У бици која је уследила крсташа су однели велику победу и значајно омели Саладинове планове. У бици су учествовали поред самог краља Балдуина и Рејналд од Шатијона, господар Керака и велики непријатељ Сарацена који је тек ослобођен из Сараценског ропства у којем је провео 16 година, Балдвин и Балијан од Ибелина, Рејналд од Сидона, Жосцелин III од Едесе као и Велики мајстор Темпларског реда Одо од Сен Аманда. Ипак то није обесхрабрило Саладина и 1178. године је планирао нови напад на Свету земљу. Војску је окупио код Хомса и нарадио да се заробљеници из крсташког напада на Хаму погубе због „пљачкања и уништавања земаља Верника“. Крсташа су у међувремену почели са изградњом замка Шастелет на Јакововом бунару који је представљао Свето место за Муслимане, а градили су га Темплари. Саладин је понудио Балдуину примирје и 100.000 златника да одустане од изградње утврде али Балдуин и Темплари то нису желели. Зато је дошло до битке код Јакововог бунара у којој су Ајубидске трупе однеле велику победу да би потом заузеле и тврђаву коју је Саладин разорио до последње цигле. Балдуин је понудио примирје 1180. године што је Саладин прихватио привремено окончававши непријатељства.

По окончању непријатељстава са Јерусалимском краљевином Саладин се поново окренуо покорвању и смиривању бивших Зенгидских територија и своју пажњу је усмерио на Алепо и Мосул. Сајф ад-Дин Гази II је преминуо почетком 1181. године, а на његово место је дошао његов брат Из ал-Дин Масуд. Пред крај исте године умире и Зенгидски принц и наследник Ас-Салих у Алепу. Пре смрти он је сазвао своје емире и натерао их да се закуну на верност његовом рођаку емиру Из ал-Дину који је постао глава куће Зенгија³³. Из ал-Дин је за управника Алепа у његово име поставио свог брата Имада ал-Дина. То настоји да искористи Саладин који уз помоћ Музафер ал-Дина Гокборија³⁴ господара Харана који је прешао на његову страну напао Зенгидске поседе са друге стране Еуфрата и врло лако покорио Едесу, Раку и Нисибис знатно ослабивши положај Имада ал-Дина емира Алепа. Потом је опсео Мосул али безуспешно. У току

³² Christopher Tyerman, *God's war*, 360.

³³ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 65.

³⁴ Музафер ал-Дин Гокбори је био истакнути емир Зенгида који је у биткама код Хаме и Тел ал-Султана командовао десним крилом Зенгидских трупа.

опсаде Мосула освојио је Синџар још једну јаку и велику јако важну утврду Зенгида. Из месеца у месец обруч око Алепа и Мосула се сужавао. Алепо је предан 11. јуна 1183. године без борбе уз Саладиново обећање да ће поштедети становнике и гарнизон града. Имад ал-Дин се предао и заклео на верност Саладину а заузврат је добио Синџар на управу. Желео је да нападне одмах Мосул али је у међувремену добио извештај од свог брата ал-Адила који је управљао Египтом у његово име да је Рејналд од Шатијона послао бродове да пљачкају обалу Црвеног мора и нападају ходочаснике на путу ка светилиштима у Меки и Медини. Зато је морао оставити своје планове о уједињењу свих муслиманских области у Египту и Сирији и казнити крсташе због те велике увреде. У току наредне 2 године пљачкао је и нападао крсташке земље и два пута опседао Керак Рејналда од Шатијона који је настављао да напада трговачке и ходочасничке караване. Коначно на крају фебруара 1186. године Из ал-Дин се заклео на верност Саладину. Договора тада постигнутог обојица владара су се придржавала све до Саладинове смрти 1193. године³⁵. Тако је Саладин створио заједнички Муслимански фронт против крсташа који је укључивао све земље од Египта до Киликије и Месопотамије и који је у потпуности опкољавао крсташке територије.

---

³⁵ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 68.

3. Битка код Хатина и опсада Акре до доласка краљева

3.1. Стање у Јерусалимској држави пред битку код Хатина

Балдуин IV је био болестан од лепре која му је утврђена још у детињству. Због тога је био свестан да неће дуго поживети те је одлучио пронаћи вредне мужеве за своје сестре Сибилу и Изабелу који ће моћи да наследе и чувају Јерусалимску краљевину. За Сибилу је изабран Вилијем од Монферата. Он умире после само неколико месеци али Сибиле остаје трудна и рађа сина Балдуина V који ће наследити свог ујака на престо. С друге стране Изабела је удата за једног од најмоћнијих грофова Јерусалимске краљевине Хемфрија IV од Торона³⁶. Сибилу поново удаје, овог пута за Гија Лизињана, Француског витеза пореклом из Поатјеа који је тада припадао војводству Аквитанији којим је управљала Елеанора, жена енглеског краља Хенрија II и мајка потоњег краља Ричарда Лављег Срца. До 1183. године услед тешке болести краљ Балдуин IV већ није могао да обавља своје владарске дужности те их је пренео на Гија. Али врло брзо долази до сукоба између њих двојице и Балдуин IV за свог наследника поставља свог сестрића Балдуина V док за његовог регента бира Рејмонда III од Триполија, грофа Триполија и кнеза Галилеје и најмоћнијег крсташког барона у том тренутку који је обављао регентску дужност и за време малолетства Балдуина IV(1174-1176). Балдуин V је умро после само годину дана у деветој години живота. То је изазвало кризу наследства јер крсташки барони нису желели да прихвате Сибилуног мужа Гија за краља док је део крсташких барона био за то да на престо седне Рејмонд од Триполија. Док је Рејмонд био у Акри на преговорима на позив Жосцелина III Сибиле је ушла у Јерусалим и крунисала се за краљицу а одмах потом је за краља уз њу крунисан и Гиј³⁷. Рејмонд то није желео да прихвати те је покушао да изврши државни удар и на престо доведе Хемфрија од Торона мужа Сибилине сестре Изабеле³⁸. Ипак Хемфри се у одсудном тренутку уплашио и повукао из целе завере док је Рејмонд одбио да положи вазалну заклетву Гију, повукао се у своју грофовију и склопио засебан мир са Саладином. Услед страха од Саладина и његове објаве цихада³⁹ Гиј је покушао да се измири са Рејмондом али он није пристајао на то све до битке код Кресона. Битка се одиграла 1. маја 1187. године у близини Назарета. Саладин је тражио дозволу за пролаз кроз земље Рејмонда од Триполија како би напао посед краља Гија у околини Акре. Рејмонд је то дозволио уз услов да се исти дан врате и да не пале његову кнежевину Галилеју. Саладинов син ал-Афдал је поред Тиберијаса у ком се налазио Рејмонд послао мањи пљачкашки одред под командом Музафера ал-Дина Гокборија који је предводио своје људе из Цазире са којим су били још емири Кајмаз ал-Најми са мањим

³⁶ Christopher Tyerman, *God's war*, 361.

³⁷ David Nicolle, *Hattin 1187, Saladin's greatest victory*, Osprey publishing limited, Chicago 1993, 13.

³⁸ Christopher Tyerman, *God's war*, 365.

³⁹ Цихад значи у буквално смислу борбу за вредан циљ, касније је формулисан концепт цихада као Св. рата, Св. рат за одбрану од крсташа први је позвао Нур ад-Дин а његову идеју и традицију је наставио Саладин.

контингентом из Дамаска и Дилдирим ал-Јаруки са људима из Алепа⁴⁰. Сам ал-Афдал је остао у једном мањем селу југо-источно од Галилејског мора. У том тренутку Рејмонд није знао да је на путу ка Тиберијасу посланство које му је послао Гиј предвођено Великим мајстором Темплара Жераром де Ридефором. Крсташи су имали нешто преко 100 витезова и мање од 500 пешака док је пљачкашки одред Саладинових емира имао п Хришћанским изворима 7.000 људи мада је то велико претеривање и вероватније их је било негде око 700 коњаника. Уместо да се повуче и склони у неку утврду Жерар је наредио јуриш на непријатељске трупе. У том суицидном јуришу погинули су сви крсташи сем самог Жерара и још два витеза⁴¹. У тој бици погинуо је и Роже де Мулин Велики мајстор Хоспиталаца. Тај масакр је отрезнио Рејмонда који је прихватио Гијеву руку помирења и крсташи су уједињени дочекали нову претњу од стране Саладина.

3.2. Битка код Хитина

После пораза код Кресона Рејмонд је јавно одао почаст Гију као краљу Јерусалима и заклео се на верност. Гиј је позвао све способне војнике за одбрану краљевине и искористио је новац послат у Св. земљу од стране енглеског краља Хенрија II како би платили већи плаћенички контингент⁴². Крсташке трупе су се окупиле код врела Сефорије где су имале велику залиху питке воде и пријатне услове. Код Сефорије се скупило 1200 витезова, 4000 Туркопола и лаке коњице и између 15 и 18.000 пешака.

С друге стране Саладинове трупе су се окупиле код Тел Аштраха, ту су се 27. маја 1187. године спојиле армија коју је Саладин довео са југа из напада на Трансјордан коју су углавном чиниле египатске трупе и армија његовог сина ал-Афдала која је пљачкала и победила крсташе код Кресона. Поред њих армији су се прикључиле трупе из целе Сирије, јужне Турске и Ирака. Прикључио им се и Саладинов нећак, Таки ал-Дин чији је задатак у претходном нападу на крсташке земље те године био да пази на трупе из Антиохије и Јерменску краљевину у Киликији. Саладинове трупе бројале су неких 45.000 војника⁴³.

Саладин је са својим трупама кренуо према Рејналдовом упоришту у Тиберијасу на обали Галилејског мора где се налазила његова жена због његовог помирења са Гијем и приласка његових трупа Гијевој армији што је Саладин сматрао очигледним кршењем њиховог примирја. Саладинов план је био да нападне Тиберијас чиме би измамио крсташку армију из свог повољног положаја како би дошли и спасили град под опсадом где би их он дочекао на отвореном у по њима јако неповољним условима.

---

⁴⁰ David Nicolle, *Hattin 1187, Saladin's greatest victory*, 56.

⁴¹ David Nicolle, *Hattin 1187, Saladin's greatest victory*, 57.

⁴² Краљ Хенри II је велику количину новца послао као вид искупљења за убиство Томаса Бекета, надбискупа Кентерберија који је убијен 1170. године у Кентерберијској катедрали .

⁴³ David Nicolle, *Hattin 1187, Saladin's greatest victory*, 58.

Саладин је напао Тиберијас 2. јуна 1187. године. Истог дана одржано је саветовање крсташких заповедника у Сефорији. Рејналд од Шатијона и Жерар де Ришефор су били за то да се одмах маршира на Тиберијас и спасе град и хришћани у њему док је против тог плана био иронично сам Рејмонд од Триполија чији је то био посед и чија је жена била у граду⁴⁴. Он је сматрао да је најбоље сачекати до јесени и да ће се кад дође јесен Сарацени сами повући. Сматрао је да је превише ризикантно марширати кроз пустињу под пуном опремом. Њега је и Баха ал-Дин сматрао за најбистријег и најлукавијег крсташког барона⁴⁵. Савет се одлучио за Рејмондово размишљање иако га је неколико познатих крсташа оптужило за кукавичлук и издају јер је имао претходни договор са Саладином. Ипак на наговор Жерара де Ришефора краљ се у јутро 3. јуна ипак одлучио на марш ка Тиберијасу. Услед врућина и мањка воде и хране за људе и животиње пут је био много тежи него што је то било оригинално планирано. Претходником је командовао Рејмонд, главницом краљ а у заштитници су били Темплари и њом је командовао Балијан од Ибелина. Када је Саладин чуо да му крсташки прилазе оставио је мали број војника да пазе на Тиберијас а он се са својим телохранитељима придружио главници војске и послао је одреде да узнемиравају бокове крсташке армије. Дочекали су их између рогова Хитина и Галилејског језера спречавајући их да дођу до града и до извора код Хитина. Вече између 4. и 5. јула крсташка армија је провела у пустињи далеко од извора воде спремна за непријатељски напад⁴⁶. Битка је почела у суботу 5. јуна у току јутра. Саладин је обично чекао да прође петак као дан за молитву да се скупи Божије милости и да се услише молбе војника и свих верника⁴⁷. Гијеве трупе су биле изморене жеђу и биле су лако опкољене од стране Саладинове лаке коњице. Покушали су да се пробију ка Хитину и дођу до извора воде али им није успело. Уследио је општи покољ. Рејмонд од Триполија је успео да се пробије и извуче и повуче ка Тиру праћен од стране муслиманских снага. Поред њега заробљеништва су се извукли и Балиан од Ибелина, Жосцелин III од Едесе као и Рејналд од Сидона. С друге стране заробљени су краљ Гиј, Рејналд од Шатијона, Жерар де Ришефор, Хамфри IV од Торона, Гијев брат Амалрик и многи други. Катастрофалног пораза спасло се само 3.000 људи од чега су само 200 били витезови. Туркополи и припадници Темплара и Хоспиталаца су побијени до последњег сем Великих мајстора. Први зато што Саладин није толерисао издајнике ислама док други јер их је сматрао највећим непријатељима и злочинцима међу неверницима. Довели су му у шатор Гија и остале бароне где је он краљу понудио хладно освежење. Он је пехар даље проследио Рејналду од Шатијона на шта му је Саладин одговорио:

„You are the one giving him a drink. I have not given him any drink.“⁴⁸

Саладин је то рекао зато што је по муслиманским обичајима погрешно повредити особу којој си дао да једе и пије што је значило да је Гиј сигуран и да му Саладин не жели нажао док с друге стране планира да погуби Рејналда. То се убрзо и догодило. Када је

⁴⁴ David Nicolle, *Hattin 1187, Saladin's greatest victory*, 62.

⁴⁵ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 74.

⁴⁶ David Nicolle, *Hattin 1187, Saladin's greatest victory*, 64.

⁴⁷ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 74.

⁴⁸ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 75.

Рејналд одбио Саладинову понуду да пређе на ислам чиме би спасао сопствени живот, Саладин је извукао сабљу и одсекао му руку до рамена, да би га Саладинови официри докрајчили и избацили његов леш испред шатора. Рејналд је погубљен јер се Саладин закleo још 1183. године да ће погубити Рејналда ако му икад падне шака због свих његових пљачкашких похода и узнемиравања муслиманских ходочасника. Гију који се уплашио да је он следећи је поручио да не приличи краљу да погуби другог краља и да му је живот сигуран⁴⁹.

3.3. Последице битке код Хитина

Тиберијас се предао одмах сутрадан по окончању битке а два дана касније већ 8. Јула Саладин је пардирао улицама Дамаска предводећи заробљене крсташке грофове. Једно за другим, падала су крсташка упоришта. Прва је пала Акра, велика трговачка лука Јерусалимског краљевства, већ 9. јула 1187. Године. Потом је предат Тибнин, упориште Хамфрија IV од Торона и његове породице од првог крсташког похода. Тврђава ије имала довољно снажан гарнизон и предата је без борбе у замену за ослобођење њеног господара Хамфрија и сигуран пролаз хришћанима ка Тиру. Потом се предао Бејрут велики град у Либану 6. августа. Потом је на ред дошао Аскалон који је Саладину био јако важан јер је представљао везу између Сирије и Египта. Поред Јерусалима који је имао велики значај као религијски центар, Аскалон и Акра су имали највећи стратешки значај Саладину и његовим трупама. Аскалон је пао 19. септембра исте године после скоро месец дана опсаде⁵⁰.

Потом је коначно на ред дошао и Јерусалим, Свети град, од огромног значаја за све три монотеистичке религије. Давидова престоница, град где је Исус држао своје проповеди и где је распет, као и место где се одиграло Мухамедово ноћно путовање. Град је бранио мали гарнизон предвођен патријархом Хераклијем. Балијан од Ибелина који је избегао заробљеништво у бици код Хитина је замолио Саладина за сигуран пролаз до града из којег је желео да извуче своју породицу Саладин је то дозволио уз Балијанову заклетву да ће потом отићи у Тир и више неће подићи оружје против Саладина и његових поданика на шта је Балијан пристао те је дошао у град са неколицином витезова. Ту га је патријарх Хераклије наговарао да остане и организује одбрану на крају га ослободивши од заклетве Саладину јер је Свети град много важнији од завета неком невернику. Ипак Балијану је као витезу била јако битна његова част, колико и његова верска дужност, те је послао писмо Саладину објашњавајући му своје мотиве и ситуацију у којој се нашао. Саладин је то разумео и шта више поштовао га је још више јер је послао поруку и објаснио своје разлоге и није му то узео за зло⁵¹. После 12 дана срчаних борби, Балијан је предао град 2. октобра 1187. године под условом да становништво може да откупи своју слободу у наредних месец дана и да се повуку на

⁴⁹ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 75.

⁵⁰ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 77

⁵¹ David Nicolle, *The crusades, islamic perspectives*, 82.

територију која је и даље под хришћанском контролом у Тир, Триполи или Антиохију. Договорено је да се мушкарци откупљују за 10 динара, жене за 5 а деца за 1. За разлику од крсташа чије је освајање града било обележено масакром, Саладин се према заробљеном граду и људима понашао са највећим могућим поштовањем⁵². Војска је патролирала улицама спречавајући пљачке и покољ. Велика већина становништва заједно са краљицом Сибилом, патријархом Хераклијем и Балијаном се откупила из ропства и отишла у крсташку територију. Они који нису успели да се откупе продати су у робље. Срушен је велики крст који је био постављен на „Куполу на стени“ и она је поново постала место молитве муслимана. То је био велики успех султана Саладина који је зацементирао његов углед ратника за веру и осигурао да његово име остане запамћено у историји као и легенди и да и дан данас буде фигура које се муслимани радо сећају и којој се радо враћају.

Саладин је у годину и по дана по великој победи над крсташима покорио све крсташке градове и територије осим Тира, Антиохије и Триполија. Тир је напао 25. новембра 1187. године и ставио га под опсаду. Град је био спреман на предају али се тада из Цариграда појавио Конрад од Монферата и преузео одбрану града на себе⁵³. Он је првобитно ишао у Акру и није знао ништа о катастрофи код Хитина али је видевши Саладинове заставе изнад града променио своје одредиште и отпловио у Тир. Тамо је стигао 14. јула 1187. године и због својих породичних веза јер је био рођак немачког цара и краља Француске није му било тешко да преузме контролу над градом. Знао је да се спрема нови крсташки поход и да ће европским крсташима требати мостобран у Св. земљи те стога није пристајао на предају Тира ни под којим условима. Саладин је чак претио животом његовог оца Вилијама V Монфератског који је био заробљен у Хитинској бици. Конрад је одбио да преда град и рекао је како ће сам пустити стрелу и убити свог оца ако буде морао али град неће предати⁵⁴. Ибн Атир је за њега рекао да је отелотворење ђавола када је у питању одбрана и управљање градом и да је човек велике личне храбрости и витештва. У току опсаде Конрад је послао надбискупа Јосциуса у Европу да однесе вести о катастрофи код Хитина и о очајној ситуацији у којој се преостала хришћанске утврде у Светој земљи налазе.

Саладин није концентрисао све своје трупе на Тир и послао их је да заузму и остале градове на обали док је град држао под блокадом са малом војском. Освојени су Цезареја, Арсуф и Јафа. Али ипак Ибн Атир и муслимански критичари сматрају разводњавање опсаде Тира грешком. Хришћански извори то наводе као пример Саладинове слабости и неодлучности, јер је могао да настави нападе и освоји Тир и тиме практично сломи крсташе. Али Саладин је ту поступио по стандардној муслиманској војној традицији тог периода по којој би требао да максимално искористи победу и заузме што више слабо брањених упоришта док она јача опседа и

---

⁵² David Nicolle, *Hattin 1187, Saladin's greatest victory*, 86.

⁵³ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary of the Richard I and others to the Holy Land, previously ascribed to the Geoffrey de Vinsauf*, Medieval Latin series, Ontario 2001, 12.

⁵⁴ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 16.

примора на предају⁵⁵. То је био случај поред Тира, Триполија и Антиохије и са неколико утврђења која су остала окружена муслиманском територијом са свих страна. Те велике хришћанске тврђаве са готово непробојним бедемима су биле: Бофорт, Белвоар, Керак и Монреал. Све четири су биле под опсадом дуже од годину дана пре него што су се коначно предале.

Ипак сам Конрад од Монферата не би био довољан да сачува хришћанску обалу да до исте није стигао први контингент помоћи из Европе. То је била Сицилијанска флота од 60 ратних галија коју је послао краљ Вилијем II под командом његовог најбољег адмирала Маргаритуса⁵⁶. Флота је спасила Триполи од опсаде у марту 1188. године и пружила преко потребну помоћ Антиохији и Тиру. Занимљиво је да Баха ал-Дин нигде не помиње долазак Конрада и Сицилијанске флоте. Као да покушава да заташка и гурне под тепих неуспехе код Тира и Триполија.

3.4. Опсада Акре до доласка Ричарда и Филипа Августа

Конрад је посматрао Гија од Лизињана као ривала и сматрао је да је његов захтев за престо слаб, да не поседује поштовање и верност грофова као и да у потпуности почива на његовом браку са Сибиллом, сестром краља губавца Балдуина IV и мајком дечака краља Балдуина V. Гиј је био Сибилин други муж. Њен први муж и отац Балдуина V био је брат Конрада од Монферата Вилијем дуги мач. Он се оженио Сибиллом 1176. године, али је преминуо већ 1177. године остављајући за собом трудну Сибилу. Њихов син Балдуин V владао је од 1185. године до 1186. године када је преминуо. То је представљало Конрадову везу са престолом и почетни основ за његову амбицију ка Јерусалимској круни⁵⁷. У лето 1188. године Саладин је ослободио Гија за којег се надао да ће изазвати сукоб и ривалство са Конрадом. Саладинове наде су се обистиниле када је Конрад одбио да дозволи Гију улазак у Тир. Гиј и нешто мало људи који су се окупили око њега, морали су камповати испред градских зидина⁵⁸. Гиј је имао пред собом две опције. Да проба да освоји неки град и да започне повраћај територија од Саладина или да напусти Свету земљу заувек. На наговор патријарха Хераклијуса и свог брата Жофрија одлучио се за прву опцију. Они су га подсетили да су крунисане главе Европе преузеле крст на себе и да ће доћи у испомоћ са својим армијама. Гијева армија, је бројала неких 200 до 400 витезова и између 7.000 и 9.000 пешака. Армија је била довољна да се опседне Акра и можда уз мало среће и Божије помоћи освоји на јуриш. Знао је да ће ускоро бити опседнут и да ће бити бројчано надјачан вишеструко када Саладинове армије дођу да помогну опседнутом гарнизону.

⁵⁵ David Nicolle, *The third crusade 1191, Richard the Lionheart, Saladin and struggle for Jerusalem*, Osprey publishing limited, Chicago 2005, 38-41.

⁵⁶ Christopher Tyerman, *God's war*, 402.

⁵⁷ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 19.

⁵⁸ John D. Hosler, *Siege of Acre*, 11.

Армија је кренула ка Акри 22. августа 1189. године. У то време Саладин се налазио испред утврђења Белфорт(ал-Шакиф) који је бранио Рејналд од Сидона⁵⁹. Пред Акру крсташка војска стиже 28. августа. Саладин је имао прилику да уништи крсташе на њиховом путу до Акре али је несхватљиво пропустио ту прилику⁶⁰. По Ибн Шададу Саладин је сматрао да је то крсташка замка и да је једини циљ Гијевог марша да њега одвуче од опсаде Белфорта чиме би оставио гарнизону маневарског простора да пали окружење или да се евакуишу из града и побегну на сигурно. Западни извори наводе да је Саладин наводно био несвестан кретања крсташа док муслимански изворе тврде другачије. Ибн Шадад чак наводи и примере две три мање чарке са Саладиновим трупима на Гијевом путу ка Акри⁶¹. С друге стране ал-Атир иако и он очигледно тврди да су муслимани знали за Гијево кретање даје другачију верзију ове приче. По њему Саладин је одустао од напада на Гија у току његовог кретања због савета његових емира који су сматрали да су планински пролази опасни,уски и непредвидиви и да могу направити доста проблема и муслиманским трупима и да би било боље и практичније да се сретну са крсташким трупима на отвореном пољу испред Акре. Мада ал-Атир сумња да је прави разлог због одлагања сукоба са крсташима заправо лењост самих емира и да је то Саладин и сам знао али је ипак одлучио да их послуша не желећи конфликте са њима⁶². Због тога је само пратио Гијеву војску с њихове источне стране и ишао ка Акри преко Тиберијаса упоредо са њима. Овакав приступ сарадње и слушања емира Саладин ће примењивати до краја живота не желећи да им да повода да се окрену против њега и да посумња у њихову лојалност. У њиховој подсвести иако су сви сада служили Саладина и даље су били њихови мали локални сукоби и размирице којима су и даље планирали да се врате чим напусте Саладинову армију, док је с друге стране Саладин желео да што више интегрише те трупе у јединствену целину и да спречи локалне свађе и сукобе које би разводниле његов јединствени анти-крсташки фронт.

Краљ Гиј поставио је свој камп на брду Торон које су муслимани звали *Тел ал-Фукхкхар*⁶³. Заједно са њим били су Сибила, њихове две ћерке Алиса и Марија, патријарх Хераклије и Гијев брат Жофри. Крсташа није било довољно да у потпуности опколе Акру и да блокирају град са свих страна. Муслимани су у непосредно окружење Акри стигли већ сутрадан 29. августа и поставили свој камп на брду ал-Каруба и већ 30. августа отпочели операцију опкољавања крсташког кампа⁶⁴. Напади на крсташки камп су извођени на дневној бази. Гиј се надао помоћи и молио Бога за њу, а она је била ближе него што се он надао. Такође у том тренутку није могао ни да сања да ће му се у опсади Акре за непун месец придружити и његов велики ривал који га је третирао јако лоше до пре само недељу две дана Конрад од Монферата са трупима из Тира. Пре војске из Тира, опсади Акре прикључила се северна флота састављена од Фризијаца,Данаца,Немаца, Велшана, Француза и људи из Корнвола. Најистакнутији

⁵⁹ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 90.

⁶⁰ Ту опет долази до изражаја Саладинова наводна неодлучност на којој потенцирају многи

⁶¹ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 91-93.

⁶² John D. Hosler, *Siege of Acre*,13.

⁶³ Данас се то брдо зове *Тел-Ако*

⁶⁴ John D. Hosler, *Siege of Acre*, 16.

међу окупљеним крсташима и предводник ове велике шаренолике армије био је Жак од Авена гроф од Гиза и Кондеа⁶⁵. Он је преузео и генерално команду над крсташким трупима као заповедник највећег континента испред Акре, а ту своју дужност је делио са немачким кнезом Лудвигом III од Тирингије. Ибн Шадад процењује да је крсташка војска средином септембра бројала 2.000 коњаника и 30.000 пешака⁶⁶ док с друге стране италијански крсташе Теобалд Перфект и Петар син Леа јављају да крсташка војска броји 1.000 витезова и 20.000 пешака⁶⁷. Нови бродови којима су стигли крсташе послужили су као испомоћ за 52 Пизанска брода који су већ покушавали да блокирају луку Акре.

Први велики координисани фронтални напад на крсташке положаје десио се у јутро четвртка 14. септембра 1189. године⁶⁸. Напад је испланиран вече раније и натерао је крсташе да у потпуности напусте идеју о покушају напада на зидове Акре. У Акру је као командант гарнизона послат емир Баха ал-Дин ал-Асади Каракуш⁶⁹ који је требао да боље организује одбрану града и координише нападе из града заједно са нападима војске на крсташки камп. Напад је трајао читав дан док је сутрадан уз морску обалу ка граду напредовало Саладиново лево крило под командом његовог синовца Таки ал-Дина. Они су успели да разбију блокаду на том делу градских зидина док су се крсташе са те стране повукли у главни логор на Торону. Тако је формиран коридор уз море који је водио до капије Св. Михајла. Борбе су трајале све до 22. септембра када су се муслиманске трупе повукле у немогућности да пробију одбрану последњег крсташког логора. У току тих 8 дана током којих је био отворен коридор у Акру је ушао и Саладин и извршио инспекцију трупа док је са њим у град ушао и Баха ал-Дин Ибн Шадад који је и сам бацао камење са градских зидина на крсташе⁷⁰.

Пред крај месеца притисак је попустио и крсташе су могли да изађу из кампа да скупљају грање за ватре, храну за коње и потрештине. После дугог већања одлучили су се за фронтални напад на муслиманске положаје. То су учинили јер им је понестајало хране, нису могли да нападну град са великом непријатељском војском иза себе а нове трупе су пристизале у град на скоро дневној бази. Последњи пред сам напад стигли су Еранд II војвода од Бријена са својим братом Андреом, Хенри I војвода од Бара, Роберт војвода од Дреа са братом надбискупом од Бовоа Филипом од Дреа. Напад је започео у јутро 4. октобра⁷¹. Таки ал-Дин који је командовао Саладиновим левим крилом је желео да лажира повлачење како би противнике навео да нападну и разбију своју линију и борбене планове. Са његовом намером нису биле упознате трупе на десном крилу и центру који су почели насумично неорганизовано повлачење. Саладин је морао слати појачања са своје позиције у средишту муслиманских трупа што је оставило центар ослабљеним⁷². Крсташе су јуришем пробили муслимански центар и

⁶⁵ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 42.

⁶⁶ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 97.

⁶⁷ John D. Hosler, *Siege of Acre*, 19.

⁶⁸ John D. Hosler, *Siege of Acre*, 22

⁶⁹ Код Ричарда од Темпла он је назван „Caicos“

⁷⁰ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 99

⁷¹ John D. Hosler, *Siege of Acre*, 28.

⁷² Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 47.

стигли до муслиманског логора. Све је деловало као велики пораз за Саладина, али крсташи су се задржали у пљачкању логора што је дало прилике муслиманима да се реорганизују док су трупе Таки ал-Дина кренуле у контра-офанзиву на свом крилу⁷³. Крсташке трупе су разбијене и почеле су неорганизовано повлачење. У њему је погинуо Андре од Бријена којег је и сопствени брат видео и оставио, толика је била паника и хаос у крсташким редовима⁷⁴. Тада се присебношћу истакао Жерар од Рошфора Велики мајстор Темпларског реда који је напао муслимане да би купио времена војницима да се повуку до логора. У том јуришу је и сам погинуо чиме је постао мученик за веру. И Конрад од Монферата би погинуо да му није у помоћ дошао Гиј и извукао га из тешке ситуације. Одбраном логора и крсташком резервом је командовао Жофри Лузињан, Гијев брат који је када је видео како се битка одвија повео војнике из резерве да заштити повлачење крсташких трупа и његовом акцијом је спасена крсташка армија. Али док је он помагао повлачење крсташких трупа логор је напао градски гарнизон Акре и опљачкао док се армија није повукла и отерала их назад у град. Губици на крсташкој страни су били велики. Погинуло је између четири и пет хиљада крсташа⁷⁵ док код Ибн Атира та бројка иде и до 10.000 али он је био у Мосулу и није био присутан у самој бици. Ибн Шадад каже да је у центру погинуло 4050 крсташа са још неколицином по крилима. Ричард од Темпла је рекао за битку да је била започета на инцијативу обичних војника који су нису желели више да трпе глад и заробљеност у логору што би требао бити његов покушај да оправда ту војну катастрофу.

Саладин није искористио ову велику победу и уместо да уништи крсташе одмах тог дана повукао се и дозволио им је да се реорганизују. После тога би могао да их протера само још једном борбом у рововима крсташког логора. Његове трупе су се повукле поново на брду ал-Карубу. Ту су остали до 20. октобра када је Саладин пустио емире да се врате кућама са својим војскама до пролећа, а он је са малим контингентом остао да мотри на крсташки логор. Кише и лоше време онемогућили су борбе у току зимског периода. Ипак период невремена није спречио Египатску флоту да се пробије кроз поморску блокаду у децембру како би допремили храну и оружје градском гарнизону. Поморску блокаду пробиле је негде око 50 бродова.

У пролеће поново су се окупиле муслиманске трупе али пристигла је и велика и бројна помоћ хришћанима који су опседали град. Стигла је армија коју су предводили Хенри од Шампање⁷⁶, Теобалд V војвода од Блоа, Стивен војвода Клермона као и пар бискупа и надбискупа⁷⁷. У пролеће су стигле и вести о напредовању крсташког цара Фридриха Барбароса који је по Шададовим речима са собом водио 200.000 крсташа⁷⁸ или су то макар биле информације са којима је располагао Саладинов камп. Било како било Саладин је тамо упутио Таки ал-Дина са добрим делом војске уз наређење да скупи и

⁷³ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 102.

⁷⁴ John D. Hosler, *Siege of Acre*, 36.

⁷⁵ Christopher Tyerman, *God's war*, 416.

⁷⁶ Рођак и енглеског и француског краља.

⁷⁷ Бискупи од Блоа, Тулона, Остије, Бреше, Асте, Назарета и Салисбурија док надбискупи Цезареје, Бесансона и Кантерберија.

⁷⁸ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 106

друге локалне трупе на путу ка северној Сирији и Киликији где је требао да га пресретне и успори и да спречи његово даље напредовање. Негде око Васкрса(25. март) 1190. године дошло је до велике поморске битке испред саме Акре када је муслиманска флота покушала да пробије блокаду и спречи искрцавање Конрада од Монферата и његових трупа које су управо пристигле из Тира јер су провели зимске месеце у Тиру. Конрадове трупе су победиле и вратиле муслиманску флоту назад у луку⁷⁹. Иначе тада су се измирили Гиј и Конрад тако што је Гиј потврдио управу над Тиром и дао му приде Сидон и Бејрут када они опет буду у хришћанским рукама. С друге стране Саладину су између 4. и 29. маја пристигли син ал-Захир господар Алепа, Музафер ал-Дин Гокбори, Имад ал-Дин Зенги(господар Синџара) Санџар шах Ала ал-Дин Курамшах и на крају Зајн ал-Дин.

У току лета исте године крсташка армија сазнаје за судбину немачког цара Фридриха Барбаросе и његове експедиције кроз Малу Азију. Сазнају да се он удавио када је прелазео реку Салеф и да му се војска дезинтегрисала док део који је некако остао на окупу сада предводи његов син војвода Фридрих од Швабије. Његова даља експедиција одвела га је до Антиохије до које су стигли под константним нападима од стране муслимана. Том приликом им је погинуло већина коња и изгубили су много ратног материјала. Доста војника је умрло од болести и од Сараценских изненадних напада који су служили само да успоравају и узнемиравају Фридрихову војску. После неког времена у Антиохији одлучио се да крене на југ ка Тиру одакле је бродовима био пребачен до Акре. Од велике Немачке армије до Акре је у октобру стигла тек неколицина и то у јако лошем физичком и психичком стању⁸⁰.

Већина 1190. године прошла је у неуспелим нападима крсташа на Акру док су с друге стране подједнако неуспешни били напади Саладинове војске на крсташки логор. Крсташи су више пута нападали „уклету кулу“ тј *maledictus* кулу али сваки пут њихови напади су били одбијени а опсадне машинерије спаљене⁸¹. Највећи догађај ратне 1190. године била је офанзива крсташа на дан Св. Мартина од Тура која се одиграла 12. новембра 1190. године⁸². Том приликом су крсташи измарширали из свог логора вођени Хенријем од Шампање, Конрадом од Монферата, Жофријем од Лузињана и бискупом од Салисбурија. Узели су залиха за 4 дана и кренули првобитно источно ка Тел Каруби где се налазио Саладинов логор, а потом ка југу ка Хаифи. На путу их је пресрела армија под командом Саладиновог брата ал-Адила⁸³. Хенри се могао окренути и вратити путем којим је и дошао али он то није желео, крсташкој армији је био потребан већи сукоб зато што су крсташке трупе постале незадовољне мањком напретка у току овог похода па на крају крајева и досадом јер се ништа конкретно не дешава⁸⁴. Хенри је покушао да пробије коридор ка Хаифи али је ал-Адил вешто маневрисао својим трупама и није му то дозвољавао. На крају после неодлучне битке

⁷⁹ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 51-54.

⁸⁰ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 62.

⁸¹ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 123.

⁸² John D. Hosler, *Siege of Acre*, 88.

⁸³ У западним изворима познат и као Сафадин

⁸⁴ John D. Hosler, *Siege of Acre*, 89.

крсташка армија се повукла преко реке Белус⁸⁵ и натраг у логор испред Акре. Извори са обе стране су тврдили да су победили. Хришћани јер су успешно одбили напад бројчано супериорнијих муслимана и организовано се повукли натраг а с друге стране муслимани су сматрали да су они победили јер хришћани нису успели проћи до луке Хаифе и нису могли да дођу до залиха које су желели и које су им биле преко потребне⁸⁶.

У периоду између јуна и октобра 1190. године крсташким кампом су владале болести услед лоших хигијенских услова, неухрањености и тескобе двоструке опсаде. У том периоду умрле су краљица Сибила и њене ћерке Алиса и Марија. Законити наследник престола постала је Сибилина млађа полу-сестра Изабела која је била удата за Хамфрија IV од Торона а којој круну није признавао Гиј који је сматрао да је он законити владар Јерусалимске краљевине. С друге стране Конрад је критковао Гијеву власт и његову слабост да одржи ред у крсташким редовима и немогућност да придобије лојалност својих поданика. Сматрао је да он сада после смрти Сибиле влада краљевством без икаквог правног основа и да је законити наследник Изабела. Зато је у жељи да он постане владар краљевине отео Изабелу од Хамфрија⁸⁷. Ричард од Темпла каже како је Конрад надмашивао Синона⁸⁸ у домишљатости, Одисеја у говорништву и Митридата у дволичности⁸⁹. Тај брак је био против црквеног права јер је његов брат био ожењен њеном сестром што њихов брак чини инцестуозним а притом она је већ удата док је он био ожењен Византијском принцезом у Цариграду. Црквени суд је заседао по питању Изабелиног развода од Хамфрија а њиме је у име патријарха Хераклија који је био болестан заседао његов изасланик Балдвин надбискуп Кентерберија који се жустро противио том разводу и њеном браку са Конрадом. Ипак надбискуп умире изненада и папски легат пизански надбискуп Убалдо Ланфранчи и бискуп од Бовоа Филип од Дреа дају дозволу 24. новембра Изабелу да се разведе од Хамфрија. Она је по Ричарду сама сведочила у току процеса говорећи да је удата премлада и против своје воље а за то је заслужан њен лак грчки морал, женска плаховитост и краткост ума као и поклони и обећања које је добила од Конрада⁹⁰.

Конрад се потом са Изабелом повукао у Тир док је Гиј и даље инсистирао на томе да је он законити владар.

Гај је обећао да ће обезбедити храну и залихе за крсташки логор али се то није догодило. Целу зиму 1190-1191 ниједна барка са залихама из Тира није пристигла. Цене намирница су јако скочиле, а људи су јели траву и лешине угинулих животиња само да би преживели, коњи су поклани а чак су и витезови и мања властела спали на крађу и једење отпадака. За целокупну ситуацију извори су кривили само једну једину особу: Конрада од Монферата.

---

⁸⁵ Данас река Наман у Израелу

⁸⁶ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 139.

⁸⁷ Steven Runciman, *A history of the Crusades, vol. III the kingdom of Acre and later crusades*, Cambridge university press, New York 1951, 34-46.

⁸⁸ Грк који је пренео Тројанцима вест о Грчком одласку и наговорио их да унесу дрвеног коња у град

⁸⁹ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 78.

⁹⁰ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 79.

„Oh! then, the voice of people, cursing the perfidy of the marquis! because he cared not for the misery of the starving people!⁹¹“ / the wretchedness of a perishing people⁹²”

Глад у којој је умрло пар хиљада крсташа, трајала је до априла 1191. године када је војсци на измаку снага и ван свих очекивања стигла помоћ Француског краља Филипа II Августа.

---

⁹¹ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 83.

⁹² Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 85.

4. Покретање крсташког похода, пут краљева до Свете земље и окончање опсаде Акре

4.1. Ричардов живот до крунисања

Ричард је рођен 8. септембра 1157. године као трећи од пет синова енглеског краља Хенрија II и војвоткиње Елеоноре од Аквитаније. Имао је два старија брата војводу Вилијама IX од Поатјеа, Хенрија Младог Краља и старију сестру војвоткињу Матилду од Саксоније као и два млађа брата Жофрија II од Бретање и Џона Без Земље и сестре краљицу Кастиље Елеонору и Џоану краљицу Сицилије. Ричард је имао и две полусестре са мајчине стране, ћерке његове мајке из њеног брака са Француским краљем Лујем VII Марију грофицу од Шампање⁹³ и Аликс грофицу од Блоа.

Пре Ричардовог рођења умро је његов старији брат Вилијем који је са мајком управљао Аквитанијом. Њу је на управу 1170. године добио Ричард док је његов старији брат Хенри Млади Краљ владао Нормандијом као Енглески престолонаследник а млађи Жофри је био господар Бретање. У делу *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi* о Ричардовом физичком изгледу је речено:

"He was tall, of elegant build; the colour of his hair was between red and gold; his limbs were supple and straight. He had long arms suited to wielding a sword. His long legs matched the rest of his body"

Не може се са сигурношћу утврдити колико је заправо био висок Ричард, али у изворима се помиње да је био висок 6 стопа и 5 инча што би по метричком систему било 195 cm, али то је вероватно претеривање пошто је за његовог рођеног брата Јована Без Земље утврђено анлизом његових посмртних остатака да је био за целу стопу нижи то јест 165cm. Било како било Ричард је свакако остављао јак утисак где год се појављивао својом појавом и својим изгледом.

Ричард је владао Аквитанијом али није имао никакву стварну власт те је желео више. Зато се заједно са браћом Хенријем Младим Краљем и Жофријем од Бретање удружио са француским краљем против оца желећи да га збаце и на престо доведу Младог Краља. Побуну је подржала и Елеонора Аквитанска која је још тада била у јако лошим односима са својим мужем Хенријем II. Побуна је трајала од 1173. до 1174. године и била је неуспешна. Хенри II је победио побуњенике, послао у изгнанство у манастир Елеонору а синовима је после њихове молбе за опрост опростио. То је било прво ратно искуство Ричарда који је командовао трупама из Поатуа и покушао да освоји утврду Ла Рошел али безуспешно. Хенри је вратио синовима њихове поседе и титуле а Ричарду је дозволио да 1177. године угуши побуну аквитанске и гасконске властеле и

---

⁹³ Мајку крсташког лидера Хенрија II од Шампање који је тако био сестрић и Енглеског и Француског краља.

да конфискује земље и власништво издајника чиме му је омогућио да стиче војно искуству и усавршава своје војне вештине. У току тог похода Ричард је добио надимак „Лав“ или „Лавље Срце“ због свог племенитог, храброг и свирепог вођства. У Аквитанским хроникама са краја 12. века помињу га као „овај наш лав“ (*hic leo noster*).

Ричард се 1181. године поново сукобио са оцем. Овај пут није желео да ода почаст свом брату Хенрију Младом Краљу као следећем монарху те је Хенри II дао дозволу његовој браћи да нападну Ричарда. Ричард се успео одбрани од напада браће. Поново су покушали 1182. године и поново без успеха. Сукоб се окончао 1183. године изненадном смрћу његовог старијег брата Хенрија чиме је Ричард постао нови престолонаследник. Ипак односи између њега и његовог оца се нису поправили те је Хенри тражио од Ричарда да врати Аквитанију коју би он дао његовом брату Јовану у наследни посед. Зато је Ричард склопио савез са 22-годишњим краљем Француске Филипом II и положио му вазалну заклетву 1187. године.

Вест о катастрофи код Хитина која је задесила крсташе у јулу 1187. године на папски двор и генерално у Европу донео је надбискуп града Тира, Јосциус по наређењу Конрада од Монферата. Исте године у октобру пао је Јерусалим под сараценску власт а крајем октобра папа Гргур VIII је издао булу под именом „*Audita tremendi*“⁹⁴. Була је издата само пар дана након смрти папе Урбана III 29. октобра 1187. године те је вероватно написана и спремљена још за његовог живота. Папски легати су се разишли по Европи и проповедали нови крсташки поход и читали садржај буле на великашким дворовима и саборима. На једном таквом сабору у Турсу окружен француском властелом крст преузима Ричард I. То је било неочекивано јер је то урадио пре свог оца и сизерена Хенрија II. Хенри и Филип II крст су преузели 21. јануара 1188. године када су се састали због мировних преговора да би окончали њихова непријатељства која су трајала већ неколико година. Заједно са њима код Жисора крст је преузео и војвода Фландрије Филип I⁹⁵. Хенри и Филип су се договорили да разрежу нови порез назван „*Saladin tithe*“⁹⁶ који би требао да послужи као финансијска основа за крсташки поход.

Ипак иако је нови „Саладинов порез“ расписан још у марту 1188. године војске краљева Францусе и Енглеске неће кренути све до јуна 1190. године. До њиховог поласка немачки цар Фридрих Барбароса већ је био мртав а немачка армија се дезинтегрисала са доста мањим делом војске који је наставио ка Светој земљи под командом Фридриховог сина Фридриха од Швабије⁹⁷. Разлог за такво одуговлачење биле су политичке сплетке и размирице у које су се уплели вође похода. Ричард је ушао у сукоб са војводом од Тулуза 1188. године у нади да ће саботирати мир између Филипа и свог оца што му је пошло за руком и сукоби су настављени. Ричард је својевољно дошао и одао почаст Филипу пред крај исте године док је Хенри одбио Филипов позив. То је довело до наставка сукоба и 1189. године. Филип је убедио Ричарда на заједнички савез против Хенрија говорећи му да Хенри планира да га разбаштини и да

⁹⁴ Johnatan Riley-Smith, *The crusades: A short history*, Yale university press, New Haven 1990, 109.

⁹⁵ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 93.

⁹⁶ Johnatan Riley-Smith, *The crusades*, 110.

⁹⁷ Johnatan Riley-Smith, *The crusades*, 113.

уместо њему круну остави његовом млађем брату Јовану. Ричард опет устаје против оца а даљи већи сукоб спречава Хенријева изненадна смрт 6. јула 1189. године. Ричард је крунисан 3. септембра 1189. године у Вестминистерској опатији⁹⁸.

Он је забранио женама и Јеврејима да присуствују крунисању, али ипак неки истакнутији Јевреји су дошли да честитају краљу и дају своје поклоне. Њих су по хроничару Ралфу од Дисета архиђакону од Мидлсекса⁹⁹ бичевали и избацили из дворца Ричардови дворани. По том инциденту проширила се по граду лажна вест да је Ричард наредио да сви Јевреји буду побијени што је изазвало велике nerede и уништавање по граду. Насиље је престало када је Ричард издао наређење да се Јевреји оставе на миру свестан да не може напустити земљу у расулу. Зато је наредио да се убице и пиромани из ових nереда најстрожије казне а да се Јевреји по Енглеској оставе на миру мада се овог закона нико као што ћемо већ видети није заправо стриктно придржавао¹⁰⁰.

4.2. Од крунисања до доласка на Кипар

Ричард је Саладиновим порезом успео да скупи 150.000 марака што је представљало трогодишњи приход Енглеске круне. Како би скупио што више новца за поход почео је продавати звања и положаје онеме ко понуди највише док су људи који су већ били на положајима морали да дају великодушне донације за крсташки поход како би на истим и остали. Десио се још један напад на Јеврејску заједницу у Енглеској пре Ричардовог поласка у марту 1190. године у Јорку. Тамо су крсташи напалу локалну Јеврејску заједницу у ноћи између 16. и 17. марта 1190. године. Вођа Јеврејске заједнице је тражио од команданта града да заштити њих и њихове породице и он им је дозволио да се склоне у једну кулу. Кула је опседнута од стране крсташке руље која је тражила да се Јевреји покрсте. Да би то избегли главе породице су заклале чланове својих породица пре него што су запалили изнутра торањ и изгорели у њему.

Поред војника Ричард је са собом повео и велики број политичара и бирократа који су требали да му помогну да управља краљевством. Иако је био одсутан 4 године, много више него што је желео, што се надао и очекивао, Ричард није био немаран владар. Један од тих бирократа био је и Рожер Масил, заменик канцелара који се удавио недалеко од обале Лимасола 1191. године још са собом носећи Ричардов краљевски печат, који је враћен када је Рожерово тело испливало на обалу. Администрација је била тако припремљена као да је Ричард у походу у Француској а не на Блиском истоку.

Филип и Ричард су се договорили да се њихове армије састану крајем фебруара 1190. године али је услед неподвижених околности и организационих проблема са којима су

---

⁹⁸ Christopher Tyerman, *God's war*, 437.

⁹⁹ Истакнута позиција у склопу Лондонске дијачезе

¹⁰⁰ Thomas F. Madden, *The concise history of the crusades*, Rowman & Littlefield, Lanham 2013, 46.

се суочавале обе стране термин одлаган два пута, први пут за 1. април и коначно за почетак јуна. Филипова жена је умрла током порођаја заједно са њиховим близанцима што је значило да трогодишњи болешљиви Луј остаје као једини наследник на чијим плећима лежи будућност династије Капета. Поред Филипа крст је на себе узео и његов најближи рођак Роберт II од Дреа као и остали краљеви блиски рођаци¹⁰¹. И у Енглеској стање по питању наследства је било далеко до решеног. Он је у том тренутку већ имао 33 године, није био ожењен и није имао наследника док је иза себе оставио као наследнике брата Јована и нећака Артура I од Бретање, сина његовог брата Жофрија.

Армије два владара среле су се по договору 24. јуна 1190. године у Везелеју а исти су напустили после напорних преговора 4. јула¹⁰². Преговори су вођени о условима и начину транспорта, о финансирању трупа као и о подели сваког потенцијалног плена у току крсташког похода и о миру који је морао трајати у њиховим земљама док се оба владара не врате у своје земље из похода. До тог 4. јула велики број крсташа и великаша из Енглеских и Француских земаља је већ учествовао у опсади Акре јер су тамо отишли на своју руку пре поласка владара знајући да се и њихови походи спремају. Пар великих група су дошле до тог јула 1190. године предвођене Жаком од Авена, Хенријем од Шампање, војводама од Блоа, Клермона, Дербија и Дреа као и неколицином бискупа и надбискупа. Војске су ишле заједно све до Лиона где су се раздвојиле. Ричард је наставио даље према луци Марсеј док је Филип прешао преко Алпа ка Ђенови.

Ричард је флоту послао око Француске и Шпаније, кроз Гибралтар и да га чекају у Марсеју док је он са армијом ишао копном од Нормандије до Марсеја. Ричард је стигао пре флоте коју је задржало лоше време и успутни проблеми те је после две недеље чекања услед досаде и нестрпљивости одлучио да изнајми флоту у Марсеју која ће пребацити његове трупе до Месине на Сицилији где је требала да му се придружи његова флота¹⁰³. У Месини је за Ричарда који је обожавао помпу и гламур организован спектакуларан дочек, поготово што је величина његове армије и флоте потребне да превезе његове трупе била импресивна. С друге стране Филип који је стигао пар дана пре Ричарда је у Месину ушао по ноћи и директно отишао у градску цитаделу.

Вилијем II краљ Сицилијанске краљевине је у међувремену преминуо без наследника, а на престо је дошао Танкред од Лећеа његов рођак који је извршио државни удар и преузео власт пре него што су великаши могли да се договоре коме би круна требала припасти јер је било и других претендената¹⁰⁴. Вилијем II је био ожењен Ричардовом сестром Џоаном. По доласку на Сицилију Ричард је тражио од Танкреда који је у итинераријуму описан као „*monkey king*”¹⁰⁵ да му испоручи Џоану и исплати њен мираз до последњег пенија. Танкред то није желео те је после пар мањих чарки између Ричардових присталица и Танкредових поданика, Ричард одлучио да нападне и освоји

¹⁰¹ Christopher Tyerman, *God's war*, 431.

¹⁰² Christopher Tyerman, *God's war*, 416.

¹⁰³ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 111.

¹⁰⁴ Један од њих је био Хенри VI син Фридриха Барбаросе који је био ожењен Сицилијанском принцезом Констанцом, ћерком Рожера II

¹⁰⁵ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 111.

град Месину. По Ричарду од Темпла, Филип је био у преговорима да помогне гарнизону у Месини, али онда када је Ричард освојио град тражио је да се и његова застава нађе изнад града по њиховом уговору из Везелеја¹⁰⁶. Ричард је изнад Месине саградио тврђаву Матегрифон¹⁰⁷ као базу операција за даљи сукоб са Танкредом. Код Ричарда од Темпла, краљ Филип се појављује као дволични издајник који сарађује и преговара са обе стране и нуди помоћ Грифонима¹⁰⁸ и генерално гледано у целокупном делу је приказан у изразито неповољном светлу¹⁰⁹. Мир је склопљен убрзо потом а Џоана и злато су испоручени Ричарду. Филип је задовољен тако што му је дата једна трећина плена освојеног у Месини. Поред 40.000 златника и Џоане услови мира су били и брак између Ричардовог нећака Артура од Бретање и Танкредове ћерке, а такође Ричард је био у обавези да помогне Ричарду у случају напада неке треће силе на Сицилијанску краљевину.

Ричард је и презимио те 1190. године на Сицилији коју је напустио тек у априлу 1191. године. За такав поступак се одлучио јер му је на Сицилију долазила мајка Елеонора заједно са вереницом за коју је изабрана Беренгарија од Наваре¹¹⁰. Да би га Филип ослободио обавезе да ожени његову сестру Алису која је била претходна Ричардова вереница Ричард је морао дати 10.000 марака Филипу. После исплате Филип је испловио за Акру 20. марта 1191. године и до града је коначно стигао 20. априла Елеонора се вратила натраг у Енглеску док се Беренгарија заједно са Џоаном прикључила Ричардовом походу који је настављен почетком априла.

4.3. Освајање Кипра

Ричардова флота је ишла ка Криту, али је налетела на невреме те се флота разбила на мање групације од којих су неке стигле ношене олујним ветром и до обала Кипра. Један од тих бродова који је био недалеко од Лимасола био је и онај на којем су се налазиле Беренгарија и Џоана¹¹¹.

Кипром је у то време владао Исак Комнин. Он је 1185. године узурпирао власт од Андроника I Комнина и прогласио се за цара Кипра. Војску коју је нови цар Исак II Анђео послао на Исака победио је уз помоћ Маргарита од Бриндизија и Сицилијанске флоте која му је помагала да остане на власти. Одржавао је блиске односе са ајубидским султаном Саладином. По Ричарду од Темпла њих двојица су пили крв

¹⁰⁶ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 109.

¹⁰⁷ Енглези су Сицилијанце називали Грифонима а буквално име тврђаве у преводу значи „Убити Грифоне“

¹⁰⁸ Сицилијанце поред Грифона назива и Лангобардима

¹⁰⁹ Вероватно јер је дело настало добрих 30 година после самог похода и после ратова вођених између Филипа II и Ричарда као и Филипа и Ричардовог наследника Јована Без Земље у току којих је Филип одузео готово све територије „Анжујског“ (Плантагентског) царства у Француској.

¹¹⁰ Christopher Tyerman, *God's war*, 443.

¹¹¹ Jonathan Phillips, *The Latin east 1098-1291*, у : *The Oxford history of the crusades*, uredio Jonathan Riley-Smith, Oxford university press, New York 1999, 125.

једном другом да постану крвни сродници¹¹². Ричард о њему има изразито негативно мишљење као и о свима који су се у току Трећег крсташког рата замерили Ричарду. Пореди га са Јудом и Ганелоном¹¹³ у издаји и превари. Он је покушао да зароби Ричардову сестру и вереницу али оне су спасене доласком Ричардове флоте 6. маја 1191. године. Ричард који је вероватно и раније размишљао о томе да покори Кипар и да га користе хришћани као базу за нове походе и као место за скупљање богатства и ресурса за Јерусалимску краљевину, а Исаково понашање је само послужило као формалан изговор. После кратке борбе Исак је одбијен а Лимасол освојен и у њему су се 12. маја венчали Ричард и Беренгарија. До тада је Исак већ тражио мир, а Гиј Лизињанин је дошао на Кипар да га моли за помоћ да сачува круну од Конрада ког су подржавали Французи. Потом је стигао и француски амбасадор који га је молио да пожури и да се придружи армији испред Акре. Ипак Исак је изиграо услове мира, што је по „итинераријуму“ било у његовој превртљивој и лажљивој „грчкој природи“. Та издаја је помогла Ричарду да се у потпуности реши да освоји Кипар. Његова флота је освојила луку Фамагусту док је Ричардова армија поразила Исакову у бици код Трметуше после чега је освојио без отпора највећи кипарски град Никозију и трвђаву Киренију. После пар дана Исак се предао уз Ричардово обећање да неће бити бачен у гвожђе, зато му је Ричард ставио сребрне ланце¹¹⁴.

Освајање Кипра још више је утицало на уздизање Ричардовог војног угледа и стварање Ричардовог култа великог ратника. Желећи да искористи кипарске ресурсе за крсташки поход поставио је за управнике острва његове заповеднике флоте Ричарда од Камвила и Роберта од Торнхама. Како се њихова власт показала непопуларном и изазивала је отпор локалног становништва, а Ричардови трошкови у Светој земљи расли Ричард је острво продао Темпларском витешком реду за 100.000 сараценских безанта. Од тих 100.000 Ричард је добио само 40.000 пре него што су Темплари вратили острво Ричарду јер нису били у стању да успоставе администрацију на Кипру. Потом је Ричард острво дао Гију који је изгубио Јерусалимску круну за 60.000 безанта. Гиј и његов брат Амалрик успоставили су династију која је владала Кипром до 1268. године да би их наследили потомци по женској линији који ће даље владати до 1472. године.

---

¹¹² Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 125.

¹¹³ Француски витез и барон под Карлом Великим који се појављује у „Епу о Роланду“. У истом он је Роландов очух и муж Карлове сестре. Он је издао Карлову војску и одговоран је за битку у Ронсевалском пролазу у којој је погинуо Роланд. За своју издају везан је удовима за коње који су га рашчеречили.

¹¹⁴ Christopher Tyerman, *God's war*, 444

4.4. Ричардов долазак под Акру и пад града

Ричард је пред Акру стигао 8. јуна 1191. године. Своју подршку за место на престолу Јерусалимске краљевине је пружио свом вазалу из Поатуа Гију од Лузињана, који је био ожењен краљицом Сибилом и преко ње полагао право на престо, али она је преминула пред крај 1190. године. С друге стране француски краљ је подржавао свог рођака Конрада од Монферата који је био ожењен Изабелом, Сибилином млађом сестром и наследницом. Он се прославио одбраном Тира 1187. године којом је обезбеђена сигурна лука за крсташки поход. Поред Филипа Конрад је имао и подршку свог другог рођака Леополда V од Аустрије који је после смрти Фридриха од Швабије предводио немачки контингент у склопу крсташке армије. С друге стране на страни Гија и Ричарда био је један од најистакнутијих крсташких барона Хамфри од Торона од кога је Конрад отео Изабелу. Хамфри је причао арапски и био је добро школован те га је у току похода Ричард користио као преводиоца и изасланика за преговоре са Саладином.

Ричардово и Филипово ривалство са Сицилије настављено је и испред зидина Акре. Надметали су се ко ће платити више војника и витезова, те је Филип плаћао крсташе три златника а Ричард који није желео да попусти а био је платежно моћнији због Џоаниног мираза, Кипра али и боље припреме за поход је плаћао је четири златника чиме је привукао много више следбеника од Филипа. Затим је успео да на своју страну приволи Хенрија од Шампање. Хенри је осиромашео због похода и почело је да му понестаје залиха и новца да плаћа своје људе што му је обезбедио Ричард чиме је купио његову верност¹¹⁵. Ричард је давао новац и залихе због чега је био омиљен у крсташком логору. Недуго по доласку у камп Ричард се разболео што је искростио Филип да нападне Акру свим снагама и да је освоји пре него што се Ричард придружи чиме би могао узети сву славу за себе. Ипак после неколико безуспешних напада разболео се и Филип. Од почетка јуна град је бомбардован из дана у дан неких месец дана, покушали су и да поткопају темеље „Проклете куле“ (куле *maledictus*). Од 23. јуна крсташки су почели са нападима у сменама, напади и бомбардовања нису никако прекидани. Коначно 3. јула заповедници гарнизона су тражили преговоре. Гарнизон је представљао емир ал-Маштуб¹¹⁶. Он се прикључио емиру Каракушу као заповедник гарнизона средином 1190. године када се пробио у град по Саладиновом наређењу са собом водећи појачања и залихе којих је у граду већ понестајало.

Преговори нису дали жељених резултата јер је Ричард захтевао безусловну предају града. Притом он није био чак ни позван да учествује у преговорима од стране Филипа II. Зато је Ричард противно правилима преговора, наредио својим људима да бомбардују град катапултима док је ал-Маштуб још био у крсташком кампу¹¹⁷. Маштуб се вратио у град бесан због пропалих преговора и Ричардових увреда. Овакво Ричардово понашање још више је погоршало његове и онако лоше односе са француским краљем. Како каже Ричард од Темпла у „Итинераријуму“ Филип је чак

¹¹⁵ John D. Hosler, *Siege of Acre*, 118.

¹¹⁶ Код Ричарда од Темпла он је наведен као „*Mestoc*“.

¹¹⁷ John D. Hosler, *Siege of Acre*, 126.

охрабривао Маштуба да се са својом пратњом силом пробије ако их Ричард и његови људи пробају зауставити и да се Филипови људи неће мешати да им помогну. То је довело до сукоба и кошкања између Маштубових и Ричардових људи док је чак и Филип наредио напад на Ричарда јер је он својом чашћу одговарао за Маштубову сигурност, па је чак и оклоп обукао пре него што су га саветници од тога одговорили¹¹⁸.

С друге стране и ситуација у Саладиновом кампу је била далеко од идеалне. Неки емири су се повукли и напустили камп јер је им је било доста непрекидног ратовања још од битке код Хитина. Саладин је желео да изврши напад на крсташке ровове 4. јула али до битке није дошло јер војска просто није била заинтересована да учествује у нападу у ком се не би ништа конкретно по њима могло постићи. Стога се 4. јуна одржала нова рунда преговора али овај пут уместо са Маштубом и градским гарнизонам са Саладином лично¹¹⁹. Саладин је крсташима обећао размену заробљеника, онолико хришћана којко је било људи у гарнизону Акре и обећао им је враћање Истинског крста. Крсташа су одбили овакве услове верујући да могу добити боље и да се они сада налазе у бољем положају.

Напади су после 5. јула постали још жешћи и постало је питање времена када ће град пасти. У јутро 11. јула тунел који су крсташа копали коначно је стигао до испод „Уклете куле“ која се срушила и направила рупу у зиду. Војници у граду сад већ уверени да Саладин не може да им помогне и да не може да разбије опсаду, одлучили су да предају град¹²⁰. Муслиманске вође су тражиле сигуран пролаз до логора и назад што им је и дозвољено. Преговори су се одиграли у шатору Филипа Августа или Роберта од Саблеа, новог Великог мајстора темпларског реда. Муслимане су представљали емири Маштуб и Каракуш док су хришћане представљали Филип, Ричард, Велики мајстор темплара, Конрад од Монферата, Хенри од Шамшање, Жофри Лузињан, Леополд од Аустрије и Велики мајстор Хоспиталаца¹²¹.

Поред предаје града и враћања Истинског крста услови предаје варирају у зависности од извора. Муслимански кажу да је било договорено да муслимански војници напусте град са својим породицама и имовином док западни кажу да је покретна и непокретна имовина морала бити остављена. Ричард од Темпла тврди да су муслимани понудили ослобађање 250 витезова и великаша те се на притисак и инсистирање крсташа тај број попео на 2000 и то по слободном избору двојице краљева. Притом су требали ослободити и између 500 и 1500 обичних војника. Трећи услов био је 200.000 безанта¹²² које би поделили Ричард и Филип. Ибн Шадад помиње и другу исплату од 14.000 безанта Конраду од Монферата као компензација за његово посредовање у преговорима¹²³. По договору док Саладин не прихвати услове мира и док хришћанска војска не уђе у Акру, муслимани су били дужни да оставе таоце високог рода у

¹¹⁸ John D. Hosler, *Siege of Acre*, 127.

¹¹⁹ John D. Hosler, *Siege of Acre*, 129.

¹²⁰ John D. Hosler, *Siege of Acre*, 131.

¹²¹ John D. Hosler, *Siege of Acre*, 133.

¹²² Сараценски новац.

¹²³ John D. Hosler, *Siege of Acre*, 134.

крсташком логору. Размена заробљеника требала је бити обављена по новчаној трансакцији и враћању крста¹²⁴.

У јутро 12. јула, на 653. дан од почетка опсаде, крсташка војска је уз много славља и песме ушла у град. Тако се окончала једна од најдужих опсада средњег века.

---

¹²⁴ John D. Hosler, *Siege of Acre*, 136.

5. Од пада Акре до краја похода

5.1. Припреме за наставак похода

Готово одмах по окончању опсаде Акре дошло је до сукоба у крсташком логору око поделе плена. Град је подељен на основу поделе која је важила у време крсташке власти у Акри као и на основу договора Ричарда и Филипа. То је оставило многе мање великаше без икаквог плена и они су осиромашени у самом походу без икаквих примања и могућности да плаћају људе и потрепштине напустили Св. земљу. За њима је од већих и важнијих великаша отишао први Леополд V од Аустрије. Он је напустио опсаду јер су Ричард и Филип одбијали да му дају део плена а Ричардови људи су скинули Леополдову заставу са зида града и бацили је у шанац испод зида¹²⁵ сматрајући да она ту не припада и да својим учешћем и залагањем у походу Леополд који је дошао тек у пролеће 1191. године то не заслужује. С друге стране Леополд је био заповедник Немачког контингента у склопу крсташке армије, а команду је преузео после смрти Фридриха од Швабије у јесен 1190. године.

Поред њега велики ударац за крсташе предсављао је одлазак француског краља Филипа 31. јула 1191. године на изненађење свих крсташа¹²⁶. Великаши и црквени великодостојници су покушали да га одговоре од те замисли али без успеха. Војску од 10.000 људи и 5.000 марака за њихово издржавање оставио је под командом Хуга III од Бургундије док се он запутио кући у пратњи рођака Петра II Куртенеа. Наводно Ричард и Филип су се договорили да Филип надгледа и чува мир и Филип је обећао да неће бити никаквог непријатељства између њега и Ричардових поданика¹²⁷. Обећање које Филип није никада намеравао да испуни јер је одмах по доласку у Француску кренуо да сплеткари како да одузме енглеске територије у Француској и припоји их Француској круни. То је био један од разлога за његов рани одлазак. Поред тога у току похода је умро војвода Фландрије Филип I те је Филип II желео да то максимално искористи. И поред свега овога главни разлог је вероватно била чињеница да му је у Француској једини наследник млади Луј био тешко болестан од дизентерије а да је и он у току завршне фазе опсаде Акре био јако лошег здравља. То га је навело да у страху за очување лозе Капета похита натраг у Француску и пронађе жену како би продужио и осигурао наследни ланац и опстанак своје куће. Поред тога што је он учествовао у походу као што је речено раније сви битнији кандидати за његовог наследника после Луја су такође били у Св. земљу и у сталној опасности од погибије. Стога је покупио свој део заробљеника заједно са емиром Каракушом¹²⁸ који је њему припао приликом поделе заробљеника и отишао за Тир где их је оставио Конраду и из Тира се запутио

¹²⁵ John D. Hosler, *Siege of Acre*, 140.

¹²⁶ John D. Hosler, *Siege of Acre*, 141.

¹²⁷ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 160.

¹²⁸ С друге стране емир ал-Маштуб је био Ричардов затвореник.

натраг кући. Новац добијен од откупа Филиповог дела заробљеника требао је да се искористи за даље финансирање Француске армије у Светој земљи¹²⁹.

Филип је отишао али не пре него што су Ричард и он дошли до компромиса по питању Јерусалимске круне. Иако су Гиј и Ричард и даље сматрали да је брак Конрада и Изабеле противзаконит договорено је да је Конрад законити наследник круне али да Гиј остане краљ до краја свог живота. Конраду је поред тога припала власт над Тиром као и грофовија Сидона и Бејрута као и све што се ослободи северно од Тира. Гију је припала Акра и све што се ослободи јужно од ње и остала му је титула краља и формално Конрадовог сизерена. За своје заслуге и дотадашње учешће у походу Гијев брат Жофри награђен је грофовијом Јафе и Аскалона¹³⁰.

Сходно договору Саладин је ослободио неке заробљенике 24. јула али је проблем настао код исплате првог дела новца. Саладин је имао два проблема по питању овог договора који му је био практично наметнут. Прво он сам никада није дао дозволу гарнизону да се преда, он је и даље веровао да ће са довољно појачања успети да протера крсташе. С друге стране доста добрих војника му је било у граду заједно са јако битним емирима које је морао да откупи, а који су му ово направили иза леђа. Други велики Саладинов проблем је била чињеница да је био јако лошој финансијској ситуацији и није имао одакле да исплати огромне откупнине које су договорене приликом предаје. Далеко од тога да је Саладин био сиромашан, само није имао обичај да скупља новац на гомили са које би сада могао повући новац и исплатити крсташе. Просто је усмеравао новац тамо где је најпотребнији како је он пристизао, а онда када није имао где да га искористи он га је даривао својим емирима и народу у складу са муслиманским обичајима и његовом личном побожношћу¹³¹. Тако да сада да би скупио цифру коју су му тражили крсташе требало би му доста више времена од онога што му је дато те је он покушао са одуговлачењем и преговорима. Ричард је изгубивши стрпљење и сматравши да Сладину одговара одуговлачење одлучио да што пре настави са походом и зато је извео заробљенике испред Акре 20. августа и побио њих 2600¹³². Оставио је само пар највреднијих заробљеника који су откупљени у току те и наредне године. Саладинове трупе су посматрале покољ и напали су хришћане у покушају да спасу своје сународнике али били су лако одбијени од стране крсташа који су се повукли када је стигло појачање које је послао Саладин¹³³. ибн-Шадад је касније како би оправдао Саладина и његово одуговлачење рекао како је Ричард вероватно масакр планирао од почетка и како би га извршио свакако када добије крст,новац и Саладинове заробљенике. Поред те опције Шадад предлаже и другу по мени највероватнију опцију а то је да је Ричард планирао наставак похода на југ ка Јафи и да није желео да у позадини својих трупа остави толико велики број муслиманских заробљеника који би му у случају неких непредвиђених околности могли представљати велики проблем.

¹²⁹ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 161.

¹³⁰ Christopher Tyerman, *God's war*, 454.

¹³¹ Francesco Gabbrieli, *Arab history of the crusades*, preveo E.J. Costello, Routledge and Kegan Paul, New York 1969, 223.

¹³² David Nicolle, *The third crusade 1191*, 55.

¹³³ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 165.

Поред тога што се решио баласта који га је спречавао да настави поход Ричард се вероватно надао да ће овом акцијом изазвати Саладина и његове трупе на отворену борбу јер је Ричард желео и очекивао један одлучујући сукоб. Ричард није био против идеје ослобађања и размене заробљеника као саме по себи. Шта више више пута је обављао размене откупљивање војника у току овог похода. Амин Малуф у свом делу у „*Crusades through Arab eyes*“ у ком врло субјективно јако негативно приказује Ричарда сматра да је Ричард није смео законом и договором који је склопио са емирима Акре изврши овај покољ, али је то размишљање неутемељено. Каракуш је у току преговора сам рекао да ако Саладин не испуни услове договора они постају његови робови и да може да ради са њима шта жели¹³⁴, а у Европи средњег века није постојала јасно дефинисана правна процедура како се поступа са ратним заробљеницима и они су препуштани на милост и немилост оног ко их је заробио. С друге стране и по Курану и муслиманском праву војни заробљеници су третирани као робови и они би могли бити пуштени, откупљени али и продати другоме или убијени.

5.2. Битка код Арсуфа

По одласку Филипа из Свете земље потпуну контролу над крсташком војском преузима Ричард. На челу крсташке војске маршира на југ ка Јафи, луци Јерусалима неопходној за снабдевање и напад на сам Јерусалим, 24. августа 1191. године . Претходницу је послао да формира камп на брду званом Кајмонт¹³⁵ и осигура пут кроз планину Кармел. Саладин је одлучио да пресретне крсташку војску и нападне је на путу ка Јафи, одред под номиналном командом Саладиновог сина ал-Афдала успоравао је и правио доста проблема крсташкој заштитници под командом Хуга од Бургундије. Крсташка претходница је стигла до утврђења Мерле пре Саладина и заузела ту позицију за крсташе те се Ричард са главницом вратио да помогне претходници и одбио ал-Афдала. Пошто није успео да претстигне крсташе и натера их на битку пре Мерлеа, Саладин се одлучио за напад на њихове позиције недалеко од Цезареје и тако је позиционирао своје трупе. Али Крсташки су услед мањка ресурса и мање покретљивости остали улогорени код Мерлеа до 30. августа због чега се Саладин са својим трупама вратио натраг у непосредну близину крсташког логора¹³⁶.

Војска је кренула из Мерлеа 30. августа праћена флотом која је ишла упоредо са њом. Претходницом је командовао Жофри од Лузињана, главницом Ричард а заштитницом Хуго од Бургундије. Тог дана стигли су до Плаве реке¹³⁷ недалеко од Цезареје. Наредног дана прешли су кратку руту до Нахр ал-Мафцира али нису били нападнути од стране Сарацена. Зато су крсташки другог дана били под жестокиим нападом Саладинове војске и Шадад је написао како је видео „појединце међу Францима са по 10 стрела у

¹³⁴ John D. Hosler, *Siege of Acre*, 153.

¹³⁵ Данас Тел Јокнеам у северном Израелу.

¹³⁶ David Nicolle, *The third crusade 1191*, 58.

¹³⁷ *Zarqa* притока Јордана.

њиховим леђима који настављају марш у потпуности неометени¹³⁸. Претходницу крсташке војске су чинили темплари. Иза њих су ишли војници из француских грофовија који служе Ричарду попут Бретонаца, Аквитанаца и људи из Поатуа под командом Жофрија Лузињана и краља Гија. Следећи у низу марширали су Нормани и Енглези под директном Ричардовом командом док су нормански телохранитељи били задужени да пазе на Ричардов бајрак који је стављен на велико постоље и био вожем запрежним колима те је служио као нека врста светионика како за крсташе тако и за непријатеље који су нападали желећи да дођу до непријатељског заповедника. Заштитницу су формирале Француске трупе под командом Хуга од Бургундије, трупе краљевине Јерусалим под командом Жака од Авена и на самом крају налазили су се Хоспиталци под командом свог мајстора Гарнијеа од Наблуса. Уз море непосредно пратећи флоту ишао је мањи заштитни одред под командом Роберта IV Бомонта грофа Лестера. Муслимани нису успели да зауставе напредовање крсташа нити да га значајно успоре иако је било одређених губитака крсташкој страни. С друге стране због њихове тактике изненадних напада и брзог повлачења на муслиманској страни губитака готово да није ни било. Али један од оних ретких који су тог дана погинули био је Ајаз Високи, војник велике храбрости и личних врлина као и лични мамлук султана Саладина један од његових телохранитеља¹³⁹. Саладин је 3. септембра ушао у шуму код Арсуфа и формирао камп дубоко у шуми на узвишењу близу села Дајр ал-Рабиб. Крсташа су изненада 4. септембра затражили да им муслимани пошаљу некога с ким би могли преговарати. Заповедник одреда који је пазио на крсташке покрете био је Алам ал-Дин Сулејман и он је послао, сходно крсташким захтевима по ал-Адила с којим су крсташа желели да разговарају. Речено је како су обе стране изгубиле велики број војника и како је мир у најбољем интересу обе стране и да обе војске треба да се разиђу кућама. Такође је речено како су крсташа дошли само са намером да помогну и заштите хришћане у Светој земљи. Пошто је утврђено да обе стране не желе превише овај сукоб и да је у најбољем интересу обе стране да се мир склопи остављено за наредни дан 5. септембар да се договоре око услова примирја. Саладин је поручио ал-Адилу да одуговлачи са преговорима што је дуже могуће јер је ишчекивао појачање у виду великог контингента Туркомана¹⁴⁰. Ричард и ал-Адил срели су се наредног дана по договору, са Хамфријем од Торона који је служио као преводилац. Али и поред Саладиновог захтева да одуговлачи са преговорима они су врло брзо окончани. Наиме ал-Адил¹⁴¹ је био изнервиран Ричардовим захтевом да се краљевина Јерусалим обнови у границама пре Хитинске битке те је дошло до жучне расправе и размене грубих речи док је Ричард одмах 6. ујутру наставио свој поход ка Јафи стижући увече до самог Арсуфа. Саладин је то вече позвао Сафадина и они су провели цело вече разговарајући шта им је чинити са крсташима и зашто је ал-Адил изгубио контролу у току преговора¹⁴². Заклели су се да ће наредног дана напасти мрског непријатеља свим силама.

¹³⁸ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 170.

¹³⁹ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 171.

¹⁴⁰ David Nicolle, *The third crusade 1191*, 66.

¹⁴¹ Кога још западни извори називају и Сафадин.

¹⁴² David Nicolle, *The third crusade 1191*, 67.

У јутро 7. септембра код Арсуфа дошло је до жестоке борбе између две стране. Крсташи су измарширали из кампа у формацији за марш свесни да су непријатељи у близини и да је битка неминовна. Ипак напредовали су напред и поред силовитих притисака. Хоспиталци и Темплари на боковима су желели да јуришају на противнике али их је Ричард смиривао чекајући прави тренутак за контра-напад¹⁴³. Ричард од Темпла је рекао да је муслимана било бар три пута више него крсташа и да их је било 300.000 док је крсташа било само 100.000. Наравно ове цифре су жестоко надуване и претерано велике. О муслиманској армији још је рекао:

„The strength of Paganism had gathered together from Damascus and Persia, from Mediterranean to the East; there was not left in the uttermost recesses of the earth one man of fame or power, one nation of valour, or one bold soldier, whom the Sultan had not summoned to his aid, either by entreaty, by money or by authority, to crush the Christian race; for he presumed to hope he could blot them from the face of the earth;”¹⁴⁴

Хришћанске трупе су биле постављене у формацији за марш у којој су марширали читав пут од Акре. Одмах је уследио жесток напад и притисак на заштитницу али војска је упоредо одбијала непријатељске нападе и настављала напред ка Јафи. Муслимани су били убеђени да побеђују и да су непријатељи пали право у њихову замку¹⁴⁵. Саладин је у жељи да што пре докрајчи крсташе послао чак и одред својих личних телохранитеља у битку под командом Сарима ал-Дин Кајмаза док су уз њега у логору остали само бубњари, гласници и слуге¹⁴⁶. Услед притисака на заштитницу Велики мајстор Хоспиталаца је два пута тражио да започне контра-напад тешком коњицом како би се ослободили притиска али Ричард на то није пристајао желећи да координира заједнички јуриш целокупне коњице када се непријатељ довољно приближи сигуран да је победио. Трећи пут Велики мајстор Гарније од Наблуса је молбу изнео лично уз речи:

„My lord the king, we are violently pressed by the enemy and are in danger of eternal infamy, as if we did not dare to return their blows; we are each of us losing our horses one after another and why should we bear with them any longer?”¹⁴⁷

На шта му је Ричард одговорио:

„Good master, it is you who must sustain their attack, no one can be everywhere at once.“

Гарније се вратио али тада су их муслимани поново притисли још јаче него до тада и витезови и грофови су причали између себе:

„Why do we not charge them at full gallop? Alas! Alas! We shall forever deserve to be called cowards, a thing which never happened to us before, for never has such a disgrace befallen so great an army even from the unbelievers.“¹⁴⁸

---

¹⁴³ David Nicolle, *The third crusade 1191*, 70.

¹⁴⁴ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 179.

¹⁴⁵ David Nicolle, *The third crusade 1191*, 75.

¹⁴⁶ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 174.

¹⁴⁷ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 180.

Вођени тим мислима витезови из заштитнице су се поређали у борбену линију и јурнули пуним галопом у непријатељске редове, напад је био толико изненадан да је изазвао конфузију и у редовима крсташке пешадије у склопу заштитнице. Јуриш је започет без наређења Гарнијеа од Наблуса и Хуга од Бургундије који су командовали заштитницом. Када је видео преурањени јуриш заштитнице Ричард је аутоматски наредио да се да знак за јуриш и њима су се придружили витезови са центра и из претходнице. Од силне буке и прашине дигнуте јуришем крсташке тешке коњице настала је општа конфузија на бојишту у току које су лево крило и центар муслиманске армије пукли под притиском тог за њих изненадног јуриша јер су мислила да је непријатељ већ поражен. Прибраност је сачувало само десно крило под командом Саладиновог брата ал-Адила које се успело организовано повући. Непријатељ је био разбијен и крсташи су сада могли јуришати отворено ка њиховом логору и однети још већу победу. Мислећи да је ово нека сплетка муслимана и да их очекује нека замка дубље у непријатељској територији као и плашећи се да не оду предалеко и да не изгубе контакт са остатком армије Ричард је дао знак да се обустави јуриш и да се витезови повуку натраг на своје положаје¹⁴⁹. У „итинераријуму“ су били убеђени да је то заправо и случај и да је све била само тактичка варка док по извештају ибн-Шадада из муслиманског логора ми видимо да то није случај и да су муслимани заиста ухваћени на препад. Шта више Саладин је до краја тог дана скупљао јединице које су се у неорганизованом повлачењу разбежале километрима унаоколо, док су команданти муслиманских трупа били видно узнемирени оним што се тог дана десило. Шадад напомиње да се Саладинов син ал-Афдал који је командовао левим крилом био нарочито потрешен¹⁵⁰.

Пред вече крсташи су стигли до напуштеног града Арсуфа и заузели га од малог одреда муслимана који је био постављен у граду за случај да поражени крсташи тамо покушају побећи. Победа крсташа иако убедљива није била одлучујућа иако је то могла бити и није им донела ништа конкретно. Губитци су били доста већи на муслиманској страни али све у свему нису били превелики. Од битнијих губитака са муслиманске стране издвајају се Кајмаз ал-Адили и Бузгхуш, двојица великих ратника великог угледа за којима је Саладин врло жалио¹⁵¹. С друге стране код крсташа је погинуо Жак од Авена¹⁵², заповедник прве групе која је дошла да помогне краљу Гију у опсади Акре и заповедник целокупне крсташке армије од септембра 1189. када је стигао све до марта-априла 1191. године када је дошао Хенри од Шампање. Саладин је по скупљању деморалисане армије одлучио да маршира за Рамлу да се спреми за напад крсташа који је сигурно долазио. ал-Адила је оставио у Рамли са армијом да надгледа кретања крсташа док је он похитао у Аскалон да се постара да зидови града буду порушени свестан чињенице да је сценарио као са опсадом Акре недопустив а да он нема довољно људи да брани и Аскалон и Јерусалим. Аскалон му је био важан зато што је Аскалон мост који повезује Египат и Свету земљу. Осим Јафе која је сада већ практично била

---

¹⁴⁸ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 180.

¹⁴⁹ David Nicolle, *The third crusade 1191*, 79.

¹⁵⁰ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 176.

¹⁵¹ David Nicolle, *The third crusade 1191*, 81.

¹⁵² Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 186.

изгубљена Саладин је наредио рушење зидова свих градова сем Јерусалима и пар тврђава на територији Палестине од којих је највећа и најбитнија била Дарум¹⁵³. Иако је ова битка представљена у хришћанским изворима као велика победа, муслимански извори иако су описивали страхоте битке и стање војске после исте сматрају да борба код Арсуфа није била права битка већ само неуспели покушај заседе и да то уопште није неки велики пораз од већег значаја већ само мања сметња када се погледа већа слика.

5.3. Заузимање Јафе и Аскалона и први марш на Јерусалим

Ричард је већ наредног дана наставио поход ка југу и заузео Јафу¹⁵⁴ која је и била циљ његовог марша из Акре. Ту је успоставио своје ново упориште за наставак похода. Крсташи су остали до 31. октобра заузети са утврђивањем Јафе. То време Саладин је искористио да поруши зидове Аскалона а потом и Рамле. Наредио је да се све залихе хране донесу у Јерусалим и да се загаде бунари и извори воде и спале испражњене житнице. Све у циљу деморалисања и отежавања напредовања крсташа. Крсташи су сазнали за рушење зидова Аскалона тек после 3 недеље и послали су Жофрија Лузињана да извиди шта се тамо дешава. Када им је он пренео вести да је град испражњен, а зидови порушени Ричард је хтео да крену на Аскалон и да га заузму и утврде али су остале крсташке вође биле против те идеје. Потом је у октобру због честих побуна и немогућности да успостави функционалну администрацију на острву одлучио да прода Кипар темпларима¹⁵⁵. Био је и забринут због тога што је Филип Август у Француској и може покушати да искористи његово одсуство. Због тога је тражио преговоре са Саладином.

Крсташко задржавање у Јафи добро је дошло и Саладину који је био често болестан у то време, а притом је имао проблема на северу земље. Његов нећак и један од најпоузданијих генерала Таки ал-Дин умро је на северу приликом напада на територију Кхилата¹⁵⁶ без Саладиновог изричитог наређења и допуштења. Тај напад је додатно погоршао Саладинов и онако лош однос са Абасидским калифом у Багдаду. Поред непотребног рата на северу који је одвукао део Саладинових трупа, њега је много погодила смрт нећака којег је и поред његове својеглавости врло волео а притом му је уз ал-Адила био најбољи генерал.

Зато је једва дочекао Ричардов позив на преговоре средином октобра 1191. године. Хришћане је представљао Хамфри IV од Торона док је муслимане у овим преговорима представљао ал-Адил. Разговори су вођени у Лиди и развукли су се све до краја октобра. Крајем октобра Саладину је стигао и изасланик од Конрада од Монферата,

---

¹⁵³ Данас град у Појасу Газе под именом Деир ал-Балах.

¹⁵⁴ David Nicolle, *The third crusade 1191*, 83.

¹⁵⁵ David Nicolle, *The third crusade 1191*, 84.

¹⁵⁶ Област у околини језера Ван са градом Ахлатом као седиштем. Њоме је владао владар са титулом Шах и-Арман што у преводу значи Шах или краљ Јермена. Владар муслимански контролисане Јерменије.

Балијан од Ибелина¹⁵⁷. Конрад је Саладину предложио примирје у замену за Бејрут и Сидон али такође је рекао како неће улазити у сукоб са другим крсташима. Саладин је сазвао емире на саветовање и већина њих је била са договором са Ричардом а не Конрадом јер су Конрада који је планирао да остане у Светој земљи сматрали много опаснијим јер ће се Ричард када буду задовољени његови захтеви покупити и отићи натраг у своју земљу¹⁵⁸. Док су трајали ови преговори вођене су мање чарке око Латруна који се налази на 25 километара западно од Јерусалима и 14 километара југоисточно од Рамле. У току преговора док је Саладин још вагао опције срели су се изасланици Ричарда и Конрада, Хамфри и Балијан у Саладиновом логору. Балијана Амброаз песник краља Ричарда представља у јако негативном светлу:

„ Co fud Balian d'Ibelin

Qui iert plus faus de gobelin“

(There went Balian'd Ibelin

Who was more false than a goblin)¹⁵⁹

Иако су преговори и даље трајали непријатељства нису прекидана те је Ричард умало заробљен код Тел ал-Сафије када је био у лову са малим бројем људи. Потом је Саладин повукао своје људе ближе Јерусалиму а крсташа су успели да заузму Рамлу и чарке су постале учесталије и жешће. Ипак преговори су настављени јер Ричард није могао да маршира ка Јерусалиму док год не обезбеди своју фрагилну линију снабдевања без чије сигурности и сигурне везе између Јафе и армије није могао да напредује због страха од одсецања војске у непријатељској територији и изгладњивања армије.

Крајем новембра Саладин је под притиском емира морао да отпусти војску да се врати кућама до пролећа чиме у Јерусалиму није остао велики број војника. То је искористио Ричард који је кренуо у марш на Јерусалим. Божић је провео у Латруну, а 8. Јануара 1192. године био је код Бејт Нубе на само дан марша од Јерусалима¹⁶⁰. Ипак не знајући за низак борбени морал и страх који је владао у граду, Ричард на наговор заповедника реда Темплара и Хоспиталаца који су добро познавали терен одлучује да се врати натраг 12. јануара не желећи да ризикује двоструку опсаду као испред Акре када се Саладинове трупе врате са зимског одсуства.

Морал војске која је дошла тако близу до циља само да би се вратио натраг је био озбиљно пољуљан. Зато је Ричард наредио марш ка Аскалона да се освоји и поново утврди град што је био врло лаган успех те се борбени морал војске поново подигао¹⁶¹. Ричардовим резултатима није био задовољан ни нови папа Целестин III који је сматрао да је Ричард обећавао ја много а испунио јако мало.

¹⁵⁷ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 194.

¹⁵⁸ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 195.

¹⁵⁹ David Nicolle, *The third crusade 1191*, 84.

¹⁶⁰ David Nicolle, *The third crusade 1191*, 85.

¹⁶¹ David Nicolle, *The third crusade 1191*, 86.

У фебруару догодио се сукоб у Акри између Ђеновљана који су подржавали Конрада и Пизанаца који су подржавали Гија. То је скренуло пажњу са Ричардовог планираног напада на Египат који је добио јако мало подршке међу крсташким грофовима. У међувремену Саладин је наредио да се његове трупе окупе у Цазири у северном Ираку. Преговори су поново започети јер ниједна страна није у датом тренутку била спремна за наставак сукоба, али главни камен спотицања за постизања договора прихватљивог за обе стране сада је постао Аскалон и његове зидине. Почетком априла 1192. године у Свету земљу је стигао приор Херефорда који му је јавио да је његов брат Јован узрупирао краљевску власт и прекорачио своја овлашћења¹⁶². Зато је Ричард постао јако нестрпљив и тражио је да питање Јерусалимске круне реши једном за свагда. На његово велико изненађење велика већина грофова и барона се определила за Конрада уместо за Гија¹⁶³. Чинило се да је питање круне коначно решено, али убрзо по постизању договора 28. априла 1192. године Конрад је убијен на улицама Тира од стране двојице Асасина по наређењу Рашида ад-Дин Синана¹⁶⁴. Француски крсташки контингент као и Конрадови рођаци Леополд V од Аустрије и Хенри VI немачки цар су сматрали да је за Конрадову смрт одговоран Ричард иако и поред мучења и испитивања убица они нису ништа рекли о томе. Конрад је највероватније убијен као одмазда за његово пљачкање лађа које су припадала Исмаилићанима секти којој су припадали и Асасини¹⁶⁵. По „итинераријуму“ где је писац дао све од себе да скине сву могућу сумњу са Ричарда је речено:

*„The old man of the Musse had sent them over to assassinate the marquis, whom he thought worthy of death, within a certain space of time; for every one the old man judged deserving of death, he caused to be assassinated in the same manner“*¹⁶⁶

Становници Тира и Изабела нису желели да пусте Французе, Хуга од Бургундије да преузму град. Уместо тога замолили су Хенрија од Шампање који је у то време био ту као изасланик од Ричарда. Он се брзински оженио Изабелом и изабран је за новог владара Јерусалима али није никада узео титулу краља. Хенријем од Шампање су били задовољни и Енглези и Французи јер је Хенри био сестрић и краља Француске и краља Енглеске. Као компензацију за изгубљену круну Гиј је „добио“на управу Кипар и постао краљ Кипра¹⁶⁷. Заправо Кипар је купио од Ричарда којем су острво вратили Темплари не могавши да успоставе своју власт на њему. За острво Гиј је платио 60.000 безанта.

---

¹⁶² Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 217.

¹⁶³ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 218.

¹⁶⁴ Вођа Исмаилићанске секте Асасина.

¹⁶⁵ David Nicolle, *The third crusade 1191*, 86.

¹⁶⁶ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 221.

¹⁶⁷ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 229.

5.4. Други марш на Јерусалим и окончање похода

Саладин је имао проблема у Цазири што је утицало на Ричарда да одбије готово спреман мир и нападне тврђаву Дарум на граници са Египтом. Дан пре Ричардовог напада на Дарум, ал-Адил је напустио Саладинов камп и отишао на север што је додатно ослабило Саладинову позицију у Египту¹⁶⁸. Ипак после овог успеха Ричард се разболео, и проблеми са здрављем ће га мучити са мањим прекидима све до окончања похода. Ипак крсташи су се спремили за нови поход. У Рамли су му се придружили Хенри од Шампање, војска из Тира и Французи¹⁶⁹. Рамлу је предао Хенрију као новом владару и кренули су ка Јерусалиму. До Бејт Нубе у непосредну близину Светог града стигли су 11. јуна 1192. године где су поставили логор. До њих су средином месеца стигле вести да се ка граду из Египта преко Хеброна и Бер'шеве стиже велики караван под командом Фалака ал-Дина који је требао да донесе залихе граду који се спремао за опсаду. Ричард је са коњицом кренуо за да га пресретне 22. јуна 1192. године. Караван је пао у Ричардове руке 23. јуна, том приликом је заробљена велика количина хране, различита луксузна роба али оно што је најважније било за крсташе, велики број камила и скоро хиљаду товарних коња¹⁷⁰.

Саладин је сазвао своје емире 1. јула и сви су му изјавили верност и заклињали се да ће се борити до краја. Иако су они били макар привидно самопоуздани њихове трупе су се плашиле да ће се евентуална опсада Јерусалима завршити као опсада Акре и да ће сви они бити побијени у случају да град падне. Поред тога постајала је и велика нетрпељивост између његових војника турског и курдског порекла¹⁷¹. Због тога је команду над градом предао Бахрамшаху управнику Балбека док је он преузео команду над армијом у брдима изван Јерусалима.

Ипак иако је све било спремно за велики сукоб до њега није дошло. Емир Из ал-Дин Јурдик је јавио Саладину 3. јула да су крсташи напустили камп и кренули натраг ка море а потом се вратили. Тај чудан потез није био никакав лукав маневар већ само продукт сукоба у крсташком логору јер је Ричард желео да се повуку а Французи су желели напад на град. Следећег дана Саладину је јављено да су крсташи отишли али он није могао да поверује у те вести те је сам дошао до Бејт Нубе да види својим очима њихово повлачења ка Рамли¹⁷². Крсташи су се по ибн-Шададу повукли јер је Саладин затровао све изворе воде у близини. Ричард је сматрао да без воде не могу опкољавати град, а на предлог Француза да се војска подели у две групе и да на смену опседају град и иду по свежу воду Ричард је одговорио како ће подељене групе лако бити прегажене од стране муслимана захваљујући њиховој чистој бројчаној надмоћи¹⁷³.

¹⁶⁸ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 202.

¹⁶⁹ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 233.

¹⁷⁰ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 206-209. Упоредити са : Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 250-253.

¹⁷¹ David Nicolle, *The third crusade 1191*, 88.

¹⁷² Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 211.

¹⁷³ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 212.

Хуго од Бургундије је незадовољан развојем ситуације платио писање сатиричне песме на Ричардов рачун¹⁷⁴ на шта је Ричард одговорио песмом на рачун грофа Бургундије. Јаз између француског и енглеског континента је само продубљиван. Неки учесници крсташког похода су се незадовољни овим новим повлачењем повукли ка Јафи и Тиру и отпловили натраг у Европу. Саладин је чуо за неслогу у крсташком кампу те је скупио велики армију и покушао да изврши контра-напад. Док су Ричардове трупе биле у Аскалону а Француске Хуга од Бургундије у Акри и даље у завади Саладин је напао и покушао да освоји Јафу коју је бранио мали гарнизон 27. јула 1192. године. После неколико дана борбе, град је пао али је тврђава остала у крсташким рукама. Тада се 8. августа појавио Ричард са Пизанском и Ђеновљанском флотом водећи са собом пар стотина војника и 2.000 Пизанаца и Ђеновљана. Они су напали град с мора и успели у том изненадном нападу да поразе и протерају муслимане из Јафе¹⁷⁵.

Овом битком окончао се и Саладинов покушај да порази крсташе на бојном пољу. Измучени последњим неуспесима и у немогућности да наставе са даљим борбама, преговори између две стране су поново настављени са жељом обе стране да се што пре дође до договора и да се рат оконча. Јерусалим више није представљао проблем, главни проблем за склапање договора представљао је Аскалон и његове зидине које су крсташки обновили. На крају договор је ипак постигнут, жељни да се ово што пре заврши Ричард је коначно на крају пристао да сруши зидове Аскалона али да Аскалон буде враћен Саладину. Јерусалимска краљевина је обновљена и припала јој је територија уз обалу од Тира до Јафе (сада са Акром као главним градом). Мир који је гарантовао престанак сукоба на минимално наредне три године и слободу кретања хришћанима и муслиманима кроз Свету земљу као и пролаз хришћанима да посете Света места у Јерусалиму и која су сада под муслиманском влашћу потписан је у Јафи 2. септембра 1192. године¹⁷⁶. По потписивању примрја већина крсташа је без оружја у пратњи муслимана отишла у Јерусалим и посетила Света места. Ричард који је био болестан није се одлучио на тај пут већ је остао још месец дана у Светој земљи уређујући стање у њој и припремајући се за пут пре него што ју је напустио 9. октобра 1192. године¹⁷⁷.

---

¹⁷⁴ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 256.

¹⁷⁵ Christopher Tyerman, *God's war*, 470.

¹⁷⁶ Christopher Tyerman, *The crusades, a brief insight*, Sterling publishing, New York 2009, 45.

¹⁷⁷ Christopher Tyerman, *God's war*, 471.

6. Преговори који су вођени у току трећег крсташког похода као и последице истог

6.1. Преговори

За разлику од претходних крсташких похода где преговарања није ни било и где су се сви спорови решавали снагом оружја, у Трећем крсташком походу то већ није случај и дипломатија заузима јако битно место у њему. Захваљујући изобиљу добро сачуваних извора можемо да реконструишемо динамику Трећег крсташког похода и да пратимо обрте ратне среће на основу мењања захтева и учесталости разговора о примирју са обе стране

Посебно се издвајају три периода у току преговора: Преговори о судбини градског гарнизона Акре у јулу-августу 1191. године; преговори о потенцијалном браку Џоане и ал-Адила после битке код Арсуфа а, пре првог крсташког марша на Јерусалим; завршни преговори о примирју после битке код Јафе у августу 1192. године. Преговори су коришћени поред очигледних дипломатских разлога, у сврху процене непријатељске снаге и борбеног морала као и за покушаје да се обману противници¹⁷⁸.

Шадад је писао како је сврха честих посланстава од стране крсташа да прате развој ствари у муслиманском кампу и да виде какво је стање у њиховој армији али је такође навео како је било подједнако користи и на муслиманској страни јер су они користили те преговоре да виде какво је стање морала код крсташа као и да обману крсташе сликом раскоши и изобиља у муслиманском логору¹⁷⁹. Посебан пример тога су преговори 4. јула 1191. године испред Акре. Крсташи су дошли да преговарају о предаји града док је специјално за њих Саладин саградио читав импровизовани град, са ковачницама, крчмама и јавним купатилима у склопу муслиманског логора. То је урадио како би крсташи поверовали да муслимани могу остати у стању дупле опсаде још дуго времена и како на њихов логор ова дуга опсада није имала никаквог утицаја и уједно да падне морал крсташке војске. Ипак ова саладинова варка није успела и није дала жељених резултата јер се Акра предала осам дана касније.

Преговори и лични сусрети су давали непријатељу шансу да се директно увери у понашање, темперамент и психолошко стање противничког команданта¹⁸⁰. Због тога Саладин није прихватио ниједан позив на лични сусрет и поред Ричардове очигледне велике жеље. Ричард је желео да лично процени свог новог противника али му је

---

¹⁷⁸ Thomas Asbridge, „Talking to the enemy: the role and purpose of negotiations between Saladin and Richard the Lionheart during the third crusade”, *Journal of medieval history* 39:3 (2013), 276.

¹⁷⁹ Thomas Asbridge, „Talking to the enemy: the role and purpose of negotiations between Saladin and Richard the Lionheart during the third crusade”, *Journal of medieval history* 39:3 (2013), 280.

¹⁸⁰ Thomas Asbridge, „Talking to the enemy: the role and purpose of negotiations between Saladin and Richard the Lionheart during the third crusade”, *Journal of medieval history* 39:3 (2013), 279.

Саладин увек давао изговоре „како владари не треба да се сретну сем ако је договор постигнут“ и „како не би било и како би било против правила понашања да се они боре после што су делили трпезу“. Саладин је до краја похода наставио да одбија лично учешће у преговорима те ће се Трећи крсташки поход окончати без једног јединог сусрета ове двојице његових главних протагониста.

Уместо са Саладином Ричард се у току дугих и честих преговора састајао само са његовим братом и десном руком ал-Адилем. То је направило Саладину доста проблема јер је Ричард био доста бољи и лукавији дипломата него што је он то мислио. Дobar пример тог лукавства десио се 4. септембра 1191. године непосредно пре битке код Арсуфа када су крсташи тражили преговоре а Саладин дао инструкције ал-Адилу да их развуче што је дуже могуће. Али Ричард је наредног дана дошао нерасположен за преговоре те је на питање о њиховим захтевима одговорио да жели потпуну капитулацију муслимана у Светој земљи, да се успостави краљевина Јерусалим у старим границама пре Хитина. На овај захтев ал-Адил је одговорио увредом и после пар увреда њих двојица су се разишли док су хришћани одмах кренули напред у марш чиме су ухватили неспремног Саладина који се надао да ће преговори трајати читав дан и да неће бити сукоба ни крсташких померања тог дана. То је по речима Шадада изазвало велику конфузију у муслиманским редовима¹⁸¹ и војска је прошла сигурно кроз шуму код Арсуфа где је Саладин желео да оригинално организује напад. Уместо тога борба се десила на отвореном близу градића и тврђаве Арсуф у којој су крсташи однели велику победу.

Због честих преговора са Саладиновим братом ал-Адилем Ричард је покушао да га окрене против брата и да игра на карту зависти и амбиције поучен сопственим искуством јер се он више пута сукобљавао са браћом и са оцем. Сматрао је да би ал-Адил могао постати велики ривал самом Саладину ако би имао своју територију на управу као и да би се Саладин могао тога уплашити и покушати да се реши брата. Из тог разлога је и понудио да се ал-Адил ожени његовом сестром Џоаном и да заједно владају Св. Земљом¹⁸². Саладин је верујући у то да је то нека смицалица крсташа пристао на то да види који ће њихов следећи потез бити, да би се они изненађени Саладиновим пристанком повукли из тих преговора. Изговор је био противљење црквених великодостојника а уједни ни сама Џоана није желела да се уда за муслимана. Ричардови покушаји да у току Трећег крсташког рата окрену брата на брата нису успели. До краја Саладинове власти ал-Адил је остао веран брату али пар година по његовој смрти побунио се против свог нећака ал-Афдала и преузео власт у муслиманским земљама владајући чврстом руком све до 1218. године.

С друге стране Саладин се бавио преговорима са Конрадом од Монферата. Ривалство и лоша крв је између њега и Ричарда већ постојала због Ричардовог подржавања Гија од Лузињана. Конрад је имао подршку француског краља Филипа те је сасвим логично уживао и подршку његових трупа које су остале у Светој земљи под командом Хуга од

---

¹⁸¹ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 174.

¹⁸² Thomas Asbridge, „Talking to the enemy: the role and purpose of negotiations between Saladin and Richard the Lionheart during the third crusade“, *Journal of medieval history* 39:3 (2013), 282.

Бургундије. То је уместо уједињеног фронта створило два табора унутар крсташке армије. Стога су Конрадови преговори са Саладином представљали велику опасност по Ричарда и његове амбиције. Саладин није очекивао да ће успети постићи икакав трајан договор са Конрадом, поготово јер је њега сматрао опаснијим од Ричарда јер за разлику од Ричарда он је планирао да остане у Светој земљи. Ипак на Саладиново инсистирање разговори су настављени у нади да ће изазвати отворен грађански рат у крсташким редовима. Зато је са посебном пажњом примао и угошћавао Конрдове изасланике што су могли да примете Ричардови изасланици. Конрадов изасланик Рејналд од Сидона је чак добио и личну аудијенцију са Султаном што Ричардовим изасланицима никада није пошло за руком. Када су то видели Ричардови изасланици они су дуплирали своје напоре у преговорима¹⁸³. Ипак Саладинови напори нису уродили плодом и само су форсирани што брже разрешење питања Јерусалимске круне коју је на крају добио Конрад и крсташки логори су опет уједињени.

Ричард је до краја Трећег крсташког похода проширио свој утицај и своју дипломатску делатност не само ка сејању раздора између браће већ и на склапање блиског готово пријатељског односа са двојицом Саладинових истакнутих емира: Саифом ал-Дин ал-Маштубом и Бадр ал-Дин Дилдирим ал-Јарукијем. Маштуб је био заповедник Курдског порекла који се први пут помиње као један од заповедника Ширкухове експедиције у Египат шездесетих година 12. века. Он је био један од кандидата за Ширкуховог наследника после његове смрти али се склонио и препустио команду Саладину. Био је лојалан командант ајубидских армија и верни пратилац Саладинов у његовим походима у Египту, Сирији, Ираку и Палестини. Врхунац његовог војног и политичког успеха био је када је именован заповедником одбране Акре у току опсаде града 13. фебруара 1191. године. У својству команданта Акре ће и доћи у додир са Ричардом¹⁸⁴. Он је преговарао са Филипом Августом 4. јула и коначно предао град 12. јула 1191. године. Један Латински извор га је овако описао:

„The most noble of all Saracens and most renowned of the whole paganism”¹⁸⁵

Од јула 1191. до априла 1192. године Маштуб је био један од Ричардовијих вреднијих и битнијих заробљеника и чуван је у Акри. У том периоду изгледа да је дошло до неког пријатељства између њих двојице. По пуштању из заробљеништва Маштуб је постао један до главних посредника и заговорника мира између хришћана и муслимана и играо је активну улогу у склапању коначног мира из септембра 1192. године чији је и потписник био заједно са Саладином, његовим братом ал-Адилем и сином ал-Афдалом¹⁸⁶.

¹⁸³ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 196.

¹⁸⁴ Thomas Asbridge, „Talking to the enemy: the role and purpose of negotiations between Saladin and Richard the Lionheart during the third crusade“, *Journal of medieval history* 39:3 (2013), 285.

¹⁸⁵ Thomas Asbridge, „Talking to the enemy: the role and purpose of negotiations between Saladin and Richard the Lionheart during the third crusade“, *Journal of medieval history* 39:3 (2013), 286.

¹⁸⁶ Thomas Asbridge, „Talking to the enemy: the role and purpose of negotiations between Saladin and Richard the Lionheart during the third crusade“, *Journal of medieval history* 39:3 (2013), 287.

Ричардов други посредник у преговорима у муслиманском логору био је Бадр ал-Дин Дилдирим ал-Јуруки. Он је дошао у Ричардову сферу интересовања тек пред сам крај похода. Шадад пише како је до почетка августа(1192. године) Ричард „склопио пријатељство са неколико Саладинових емира међу којима је и Бадр ал-Дин Дилдирим“. Дилдирим је био Туркомански заповедник велике тврђаве Тел Башир у Сирији. Он је посао Саладинов савезник 1183. године током његове кампање против Зенгида. Учествовао је као командант трупа из Алепа у бици код Хитина а потом је учествовао у освајању Хаифе,Цезареје и Арсуфа. До 1192. године Дилдирим је већ био ветеран Саладинових ратова са хришћанима и верни присталица династије Ајубида¹⁸⁷. Дилдирим је поменут као један од емира који су се састали са Ричардом после битке код Јафе у августу 1192. године. Шадад који је у то време био у Саладиновом кампу описује тај састанак као „опуштен, врло срдачан догађај пун разговора и весеља“. Чак наводи да се Ричард спријатељио са пар Саладинових личних елитних мамлука које је чак произвео у витезове. У наредним данима Ричард је често виђен у шали и весељу у друштву Дилдирима и других мамлука и емира које је познавао. Ово је била прилика за Ричарда да покаже своју харизму и великодушност противицима. Захваљујући томе Дилдирим је уз Маштуба одиграо јако битну улогу у склапању коначног мира. Он је био постављен за заповедника на фронту близу Јафе и био је својеврстан дипломатски посредник између две стране јер су поруке и преговори ишли преко њега¹⁸⁸.

Маштуб је био управник Наблуса, области која се граничила са крсташки контролисаном територијом те му је мир у Палестини био и у личном интересу што вероватно објашњава његово учешће у овим преговорима и помагање Ричарду док с друге стране Дилдирим је био командант у северној Сирији и касније је владао полу-аутономном облашћу око Тел Башира и вођа слободних Јуруки Туркомана што говори да је он од почетка био амбициозни војни заповедник који је желео да напредује кроз познанство са Ричардом и Саладином¹⁸⁹.

Мир је коначно финализован заклетвама у Јафи 2. септембра 1192. године. Поред Ричарда са крсташке стране као гаранти мира заклели су се Хенри од Шампање, Балијан од Ибелина и Хамфри од Торона¹⁹⁰. Последња двојица су потом ишли у муслимански логор да присуствују заклетвама Саладина и његових емира.

Рат Ричарда I и Саладина је по многим ставкама био потпуно сличан другим средњовековним сукобима ван окриља крсташких ратова. Било је чарки, пљачки, опсада и отворених битака праћених преговорима и дипломатским надмудривањем. Ричард је у њему демонстрирао много веће умеће у дипломатији и политичким манипулацијама него што се веровало до тада да поседује јер је углавном сукобе

---

¹⁸⁷ Thomas Asbridge, „Talking to the enemy: the role and purpose of negotiations between Saladin and Richard the Lionheart during the third crusade“, *Journal of medieval history* 39:3 (2013), 287.

¹⁸⁸ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 227.

¹⁸⁹ Thomas Asbridge, „Talking to the enemy: the role and purpose of negotiations between Saladin and Richard the Lionheart during the third crusade“, *Journal of medieval history* 39:3 (2013), 289.

¹⁹⁰ Thomas Asbridge, „Talking to the enemy: the role and purpose of negotiations between Saladin and Richard the Lionheart during the third crusade“, *Journal of medieval history* 39:3 (2013), 294.

решавао снагом оружја без неких претераних потреба за преговорима и дијалогом. Оба владара су показала спремност да по потреби одустану од преговора и окрену се ратовању ако мисле да у том тренутку имају какву такву предност у односу на противника. Ниједан од њих није желео мир због самог мира већ само временски одређео примрје после чега ће наставити непријатељства и уговор из Јафе није требао бити трајно решење овог сукоба.

6.2. Последице

Иако су оба владара планирала да наставе са ратом по истеку овог примрја до тога није дошло. Ричард је чак у више наврата јавно говорио како планира да се врати у Свету земљу али од свих тих великих планова на крају није било ништа.

Ричард је Св. земљу напустио 9. октобра 1192. године. Због лошег времена морао је да се заустави на Крфу који је припадао Византији и цару Исаку II Анђелу који се противио његовој окупацији Кипра. Зато је он са само четворицом слуга преобучен у обичног витеза темплара кренуо трговачком галијом да настави свој пут али брод је био оштећен услед невремена код Аквилеје и морао је да остатак пута настави преко континенталне Европе пешке. У близини Беча заробио га је његов стари познаник Леополд V од Аустрије¹⁹¹. Он га је заробио због увреде нанете у току крсташког рата али и због сумње да је он одговоран за смрт његовог рођака Конрада од Монферата. Затварање крсташа је било противзаконито тада у време крсташких похода те је на тим основама папа Целестин III екскомуницирао Леополда. Леополд је предао Ричарда свом сизерену цару Светог римског царства Хенрију VIII. Он је заједно са Леополдом сумњао да је Ричард одговоран за смрт Конрада али он је био љут и због подршке Плантагента Хенрију Лаву¹⁹² супарнику Фридриха Барбаросе, а притом је и признао Танкреда од Лефеа који је био супарник самом Хенрију VII јер је и Хенри полагао права на Сицилијанску круну.

Ричард је остао у заробљеништву до фебруара 1194. године и пуштен је тек када је плаћен откуп у износу од 150.000 марака што представља истоветну суму оној скупљеној Саладиновим порезом када је Ричард полазио на поход. Филип II краљ Француске и Ричардов брат Јован понудили су Хенрију још 80.000 марака да га задржи до краја септембра 1194. године али је он то одбио. Ричард се вратио кући и започео рат са Филипом II да поврати територије које су изгубљене на рачун Француза у време његовог одсуства. Ричардов рат у Француској је био прилично успешан све док приликом опсаде тврђаве Лимозин која је припадала његовом непослушном грофу Ајмару V од Лиможа у марту 1199. године није погинуо погођен стрелом из самострела. Његово срце је сахрањено у Руану у Нормандији док је његово тело

---

¹⁹¹ Christopher Tyerman, *God's war*, 471.

¹⁹² Хенри Лав (*Henry the lion*) је био војвода Саксоније (1142-1180) и Баварске (1156-1180) и велики ривал и противник царске власти Фридриха Барбаросе који је био отац Хенрија VII.

сахрањено у опатији Фонтенвро у Анжуу где су сахрањивани припадници његове породице и где је сахрањен и његов отац Хенри II. Сходно његовим жељама на престолу га је наследио брат Јован.

Саладин је преминуо 4. марта 1193. године у Дамаску само неколико месеци по Ричардовом одласку што је и било очекивано јер је био болестан већи део Трећег крсташког похода. У тренутку смрти код себе је имао један златник и 40 сребрњака¹⁹³. Сахрањен је у маузолеју у башти испред Умајадске џамије у Дамаску. Наследио га је најстарији син ал-Афдал, али је убрзо потом избио грађански рат између њега и његовог брата ал-Азиза што је искористио ал-Адил и преузео власт 1200. године од када се званично звао Сутаном све до смрти 1218. године, а на престолу га је наследио син ал-Камил.

---

¹⁹³ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 19.

7. Виђење Ричарда и Саладина у хришћанским и муслиманским изворима

И Ричард и Саладин су били доказани и успешни војни заповедници. Ричардов углед великог ратника и освајача је био већ формиран до његовог доласка у Свету земљу. Он је гушио побуне подређених у Аквитанији и ратовао против своје браће и оца. Потом је поразио армије краљевине Сицилије и освојио Кипар. По доласку у Свету земљу само је доказао да његов углед великог ратника потврђен је освајањем Акре и победама код Арсуфа и Јафе. С друге стране Саладин је успео да уједини Египат, Сирију и северни Ирак. Поразио је Зенгиде па је потом више пута поразио крсташе у Палестини све до саме битке код Хитина где је однео велику победу да би потом покорио целу Палестину са изузетком Тира и Триполија. Ричард је показивао разумевање ратне стратегије схвативши значај Египта и Аскалона који је повезивао Египат и Свету земљу. Такође је знао да ће у случају да и успеју освојити Јерусалим већина крсташа желети да се врати кућама испунивши свој задатак и да би и обновљена Јерусалимска краљевина услед мањка трупа поново пала под муслиманску власт. С друге стране Саладин је знао да не може освојити Јерусалим и поразити крсташе ако пре тога не освоји и не уједини муслиманске територије. Саладин је награђивао своје верне емире и мамлуке дајући им, земље, титуле и богатство. Јавно је хвалио успехе својих војника који су му били безгранично верни. Делио је са њима све недаће и успехе у току војних похода и постао је један од њих. Успевао је да извуче победе из раља пораза тако што му је полазило за руком да организује и врати трупе које су биле пред бекством с бојишта. Један такав догађај десио се у бици код Акре 4. октобра 1189. године када је Саладин са малом групом стражара стао пред своје трупе које су се повлачиле са бојишта и охрабривао их да се врате што су они посрамљени његовом храброшћу и својим повлачењем и учинили и вратили се у још жешћем јуришу којим су однели победу у бици¹⁹⁴.

Ни Ричарду ни Саладину масовне егзекуције заробљеника нису биле стране. Ричард је побио гарнизон Акре, док се Саладин постарао да после битке код Хитина побије све заробљене Темпларе и Хоспиталце желећи да се реши највећих и најжешћих непријатеља¹⁹⁵. Притом је Саладин као одговор на егзекуцију гарнизона Акре побио скоро истоветан број хришћанских заробљеника у Дамаску.

У „итинераријуму“ Саладин је приказан у прилично негативном контексту. Он не подржава начин на који је Саладин дошао на власт и нема неко нарочито високо мишљење о њему. Каже да је Саладин „дошао на власт путем преваре и издаје и да се на престо уздигао са позиције роба“¹⁹⁶. Наставља даље са негативним описима и у току крсташког похода. Представља га као окрутног човека који је хришћане убијао,

¹⁹⁴ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 103.

¹⁹⁵ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 74.

¹⁹⁶ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 8.

рањавао и бацао у ланце док је многе истакнуте хришћане обезглавио¹⁹⁷. Касније у току дела писац „итинераријума“ за Саладина каже да је „стидљиво створење попут престрашеног зеца“. На неколико места Саладин се пореди са Одисејем, и негативним ликовима Библије и класичних прича. По окончању похода и склапању мира слика о Саладину се мења. Он и Ричард воде љубазну, пријатељску преписку а Саладин такође Хјуберту Волтеру, бискупу Салисбурија указује велико поштовање и испунио је све његове захтеве приликом његове посете Јерусалиму¹⁹⁸. Чак је речено да када би некако могли спојити врлине њега и Ричарда I добили би таквог владара каквог нема и никада није било на кугли земаљској. Описи Саладина у „Итинераријуму“ су благо говрећи чудни и недоследни јер после примрја особа које је до тада била „стидљиво створење“ и „прљави штап“ одједном би у комбинацији са Ричардом била идеалан владар. Али то је склоност коју писац „Итинераријума“ има према свим противницима са којима се сусреће Ричард. Тако негативне коментаре нису избегли ни Филип Август и Конрад од Монферата а поготово Танкред од Лећеа и Исак Комнин господар Кипра.

С друге стране ако је опис Саладина конфузан и недоследан, опис Ричарда је увек позитиван и увек је позитивно настројен према њему. Он је „одушевљавао своје поданике својом супериорношћу“. Ричарда пореди са херојима класичне књижевности али и са Роландом, популарним херојем средњег века. Он има „храброст Хектора, јунаштво Ахила, није био инфериорнији од Александра нити мањи витез од Роланда, а у неким аспектима је чак и надмашивао ове особе вредне сваке хвале“¹⁹⁹. По њему није постојало граница Ричардовој вештини и врлинама. Узимајући у обзир његове претходне врлине помислили би да је Ричард савршен и да нема никаквих негативних мишљења о њему али ипак то није тако и писац „итинераријума“ критикује Ричардову пренагљеност и брзоплетост. Постоји опис догађаја када је Ричард умало заробљен у заседи од стране муслимана јер је путовао скоро без пратње. Неки од витезова у Ричардовој личној служби су га тада „изгрдили због његове честе непажљивости и саветовали га да се не понаша тако“²⁰⁰. Иако је та Ричардова наглост, описана као дефинитивн негативна особина ипак писац „Итинераријума“ покушава да објасни и рационализује његово понашање речима:

„if anyone should think that Richard could be accused of rash actions, should know that he had an unconquerable spirit, could not bear insult or injury, and his innate noble spirit compelled him to seek his due rights“

Тако да иако је наглост једна од његових ретких мана, писац „Итинераријума“ не жели да од тога прави велику ствар. Ричард је све у свему у овом делу веома добра и племенита личност.

Баха ал-Дин такође описује многе квалитете Ричарда, на пример каже да је Ричард био „храбар, енергичан и одважан у борби као и славан ратник“. Он описује краља Енглеске

¹⁹⁷ Попут витезова Темплара и Хоспиталаца и Рејналда од Шатилиона грофа Трансјордана и некадашњег принца Антиохије.

¹⁹⁸ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 282.

¹⁹⁹ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 94.

²⁰⁰ Richard of the Holy Trinity, *Itinerary*, 192.

као „моћног човека међу Францима, човека велике храбрости и духа“. Такође каже да иако је Ричард био подређен француском краљу по статусу²⁰¹ да су његови богатство, храброст и репутација били већи. Касније наставља са хваљењем Ричарда уз речи:

„The king [Richard] was indeed a man of wisdom experience, courage and energy and his arrival put fear into the hearts of Muslims”²⁰²

Наравно Шадад не пропушта прилику да изнесе све детаље Ричардовог масакра испред Акре, али се труди да да објашњење његовог таквог поступка. Иако каже да је погазио обећање и прекршио дату реч, Шадад такође каже како је то Ричард можда урадио из освете за претходно побијених шест хришћана чије је пуштање у склопу договора тражио, или јер је желео да настави са походом и није желео да оставља велики број непријатеља иза својих леђа²⁰³. Било како било Баха ал-Дин даје детаље сваког Ричардовог недела у Светој земљи али се исто тако труди да пружи неко логично објашњење зашто је особа коју је описао као храбру и мудру урадила тако нешто.

Шадад хвали Ричарда слично као што то Ричард од Темпла чини у „Итинераријуму“, али опис Саладина им је сасвим очекивано драстично различит. Шадад који је био Саладинов секретар и близак сарадник пише о њему углавном у суперлативима. Велико место у опису Саладиновог лика заузима његова вера и поглавље у којем је она описана је прво у његовој биографији. Владар „чврсте вере“ Саладин је „поштовао дубоко законе вере“. Али морао је да је брани јер Саладин није испунио све обавезе прописане вером јер никада није отишао на ходочашће и прескочио је неколико постова за Рамазан. Не одлазак на ходочашће правдао је његовом ревношћу у џихаду и константним борбама да уједини муслимански свет и протера крсташе те просто није могао да напусти те велике подухвате и није имао времена док постове је правдао болешћу говорећи да их је надокнадио све пред крај живота. Иако је пропустио неке ствари прописане вером по Шададу Саладин је надмашио остале по питању других ствари као што су правичност, великодушност и молитве. Увек је помагао слабијима против јачих и желео је све да саслуша и да праведно донесе одлуку. Тако је једном приликом његов нећак Таки ал-Дин оптужен за неки прекршај и имао је исти третман као сви други оптужени²⁰⁴. Чак је и сам изашао пред суд као било ко други када је био оптужен. Наиме неки човек је оптужио Саладина да је отуђио његовог мамелука и донео је службени документ из Дамаска да то и докаже његово власништво над мамелуком. Ипак Саладин је доказао да је он још раније купио тог мамелука док је још био само Султан Египта и довео је осам истакнутих сведока чувених по свом поштењу који су потврдили његову причу. Тада је Саладин показао и своје чувено милосрђе јер ипак није казнио човека због његових лажних оптужби већ га је поштедео и у налету милосрђа дао новац за одштету који је овај тражио²⁰⁵. Саладин је такође био запажен

²⁰¹ Ричард је као гроф Анжуа, војвода Нормандије и Аквитаније био вазал Француског краља Филипа.

²⁰² Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 147.

²⁰³ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 165.

²⁰⁴ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 23.

²⁰⁵ Baha' al-Din Ibn Shaddad, *Nav. delo*, 24.

због своје храбрости и постојаности. Да би демонстрирао ове квалитете Баха ал-Дин пише:

„Saladin was indeed one of the most courageous of man; brave, gallant, firm, [and] intrepid in any circumstance“

Шадад нема неких замерки за Саладина и каже како жели да лик Саладина остане упамћен као узор за каснија поколења. Чак и тамо где га други муслимански писци попут ибн-Атира нападају, за његову неодлучност и превелику пасивност у току Трећег крсташког похода што је омогућило Ричарду да однесе неколико победа, Баха ал-Дин се труди и проналази образложење за Саладинове поступке. Он каже како Саладин није био неодлучан већ је био пажљив и није желео да срља у непријатељске замке, а често су грешке које је чинио поседица сушања учтивости и слушања емира и њихових предлога док је у неким случајевима био болестан и просто није био у стању да реагује.

Без обзира на разлику у њиховој вери и на њихове личне разлике Ричард и Саладин су остали упамћени као најпознатији примери средњовековног витештва. По средњовековним схватањима четири главне витешке дужности су биле: лојалност, правилно ратничко понашање, учтивост и великодушност. Њихова лојалност готово да се не помиње са изузетком Ричардове лојалности својим саборцима где он каже да ако не успе донети помоћ коју им је обећао никада неће „узурпирати“ моћ и титулу краља што чини верност ипак сматра битним делом Ричардове личности. С друге стране обојица су прекршили своје речи приликом преговора о предаји Акре и о заробљеницима. Њихова учтивост помиње се само на крају оба дела по окончању њихових сукоба и склапању примрја. Ипак и поред тога Ричард и Саладин се сматрају великим примерима витештва и витешких владара. То је зато што се кроз оба дела ставља огроман акценат на њихов углед великих ратника, њихову храброст али и њихову великодушност. Ричард је по „итинераријуму“ лично јахао у битку испред својих војника и прогањао непријатеље са великом жестином и „његовом мачу мало је ко утекао“. И „итинераријум“ и Баха ал-Дин наводе бројне примере Ричардове личне храбрости и војних способности. Саладин са друге стране није лично срљао у бој и прогањање непријатеља али Баха ал-Дин за њега каже да никада није сматрао да је непријатељ превише јак и да га има превише. Такође је одбијао да напусти бојиште чак и када се битка лоше одвијала, докле год је било шансе да се она преокрене те су се и његови војници посрамљени тиме што они беже а он као њихов господар остаје на бојишту враћали у битку и борили са још већим жаром и жестином. Такође он посвећује доста пажње Саладиновој посвећености цихаду и испуњењу Божије воље.

8. Закључак

Трећи крсташки рат вођен је од 1189. до 1192. године. Окупио је најзначајније представнике европског и муслиманског витештва на једном месту. С једне стране предвођен је од стране три најмоћнија владара католичке Европе док с друге стране насупрот њима нашао се први муслимански владар којем је после неколико векова раздвојености тих територија успео да поново уједини Египат са Сиријом и Ираком у једну државу.

Битке и походи су вођени са променљивом срећом и исходом. У рату је било опсада и отворених сукоба али и мањих чаркица и преговора као и у било ком рату тог периода. Ипак оно што овај рат издваја од осталих су двојица његових главних протагониста Ричард и Саладин. Ричард је до Свете земље стигао после проблема и сукоба на Сицилији и Кипру пре него што су се коначно нашли на супротним странама у опсади Акре. Из тог сукоба као победник изашао је Ричард који је приморао градски гарнизон на предају противно жељама Саладина. Следећи пут као команданти супростављених армија срели су се током Ричардовог марша ка Јафи, у близини Арсуфа где је Ричард однео победу. Ипак Саладина тај пораз није превише потресао, применио је тактику спаљене земље и повукао се у Јерусалим који је снабдео залихама хране и воде из целе Палестине која је и даље била под муслиманском влашћу. Услед недостатка залиха и немогућности да формира линију снабдавења од мора до Јерусалима, Ричард је био два пута приморан да се повлачи натраг када је био надохват Светог града. Саладин је покушао још једном нападом код Јафе али није било никаквог успеха. На крају су обе стране на измаку снага биле приморане да пронађу компромисно решење у виду мира из Јафе од 3. септембра 1192. године. Нешто мало више од месец дана касније Ричард је напустио Свету земљу у коју се више никада неће вратити.

Ричард је постао владар после смрти свога оца са којим је имао јако турбулентан однос. Као дете из јако несрећног брака имао је честе проблеме са оцем са којим је имао честе оружане сукобе углавном на наговор мајке. Та ратоборност од малих ногу прелила се и на сукобе са браћом чија права иако даривана од њиховог оца није желео да призна. Његов ратоборни дух и проблематични темперамент су још тада били уочљиви а дошли су до изражаја у његовом сукобу са француским краљем Филипом и Конрадом од Монферата. Први је услед честих готово непрекидних сукоба са Ричардом²⁰⁶ напустио крсташки поход док је његов сукоб и ривалство са Конрадом од Монферата често цепало крсташки камп на два табора и доводило у опасност сам опстанак крсташа у Светој земљи. Ипак и поред свега Ричард је остао упамћен као велики ратник, симбол витештва и средњег века. То дугује многим поемама и делима о Трећем крсташком рату која су настала после његове смрти у 13. веку и каснијем периоду а била су јако популарно штиво у позном средњем веку, поред својих стварних победа и успеха наравно. Ричард је и дан данас популаран мотив у савременој култури и личност која

---

²⁰⁶ Поред других личних и владарских проблема које је имао у то време са болешћу и осигуравањем династије.

изазива пажњу како историчара тако и људи који романтизују средњи век и доба дама у невољи, принцеза и витезова.

Саладин се до врха уздигао пратећи свог ујака Ширкуха у његовим походима у Египат после чега је и сам преузео власт у Египту. Поразио је потомке и наследнике свог господара Нур ад-Дина да би се уздигао до најмоћнијег владара муслиманског света тог периода. Веровао је да је предодређен од Бога да поврати изгубљене територије и протера крсташе из Свете земље и тим уверењем се до краја своје владавине водио. Веровао је у цихад и концепт Светог рата против неверника у који је уложио све што је поседовао све до последњег атома снаге. Држао је чланове своје породице близу и давао је својој браћи, синовима и синовцима високе и одговорне положаје и оплакивао је превремене смрти сваког од њих. Веровао је својој породици и држао их је близу али се трудио да и све своје емире држи близу себе и да заради њихово поверење и лојалност добрим одлукама и победама али и наградама у виду новца, земље и титула. Иако га је Ајубидска династија коју је основао надживела само за 57 година његово наслеђе у Арапском свету опстаје све до данас. Са рођењем арапских независних држава и са растом Арапског национализма, Саладиново херојство и вођство добијају на посебном значају. Слава и јединство арапског света под Саладином представља савршени симбол арапске славе и јединства које траже савремени арапски националисти и политичари. Због тога је „Саладинов орао“ постао симбол револуционарног Египта којег су касније присвојиле још неке арапске државе.

Иако се њих двојица никад нису лично срели на бојишту или за столом у време преговора, Ричард и Саладин представљају симбол не само Трећег крсташког похода већ и целокупног крсташког покрета као и судара цивилизација истока и запада.

9. Извори

- Ibn Shaddad, Baha' al-Din, *The rare and excellent history of Saladin by Baha al-Din Ibn Shaddad*, preveo D.S. Richards, Crusade texts in translation, Farnham 2002.
- Richard of the Holy Trinity, *Itinerary of the Richard I and others to the Holy Land, previously ascribed to the Geoffrey de Vinsauf*, Medieval Latin series, Ontario 2001.

Литература

- Asbridge, Thomas, „Talking to the enemy: the role and purpose of negotiations between Saladin and Richard the Lionheart during the third crusade”, *Journal of medieval history* 39:3 (2013), 275-296
- Erdman, Carl, *The origins of the idea of the crusade*, preveli Marshall W. Baldwin i Walter Goffart, Princeton university press, Princeton 1977.
- Hindley, Geoffrey, *Saladin: Hero of Islam*, Pen & Sword military, Barnsley 2010.
- Hosler, John D. , *Siege of Acre, 1189-1191; Saladin, Richard the Lionheart, and the battle that decided the Third crusade*, Yale university press, London 2018
- Madden, Thomas F. , *The concise history of the crusades*, Rowman & Littlefield, Lanham 2013
- Nicolle, David, *Hattin 1187, Saladin's greatest victory*, Osprey publishing limited, Chicago 1993
- Nicolle, David, *The crusades, islamic perspectives*, Osprey publishing limited, Chicago 2001.
- Nicolle, David, *The third crusade 1191, Richard the Lionheart, Saladin and struggle for Jerusalem*, Osprey publishing limited, Chicago 2005.
- Reston, James, Jr., *Warriors of God: Richard the Lionheart and Saladin in the Third Crusade*, Doubleday, New York 2001.
- Riley-Smith, Johnatan, *The crusades: A short history*, Yale university press, New Haven 1990.
- Runciman, Steven, *A history of the Crusades, vol. III the kingdom of Acre and later crusades*, Cambridge university press, New York 1951

- Tyerman, Christopher, *God's war, A new history of the crusades*, Penguin books, London 2007.
- Tyerman, Christopher, *The crusades a very short introduction*, Oxford university press, New York 2005.
- Tyerman, Christopher, *The crusades, a brief insight*, Sterling publishing, New York 2009.
- *A history of the crusades vol. II, the later crusades, 1189-1311*, ur. Kenneth M. Setton i dr. The university of Wisconsin press, Madison, Milwaukee and London 1969.